

Biuletyn Informacyjny

Krajowy Ośrodek
Wsparcia Rolnictwa

TRENDY NARZĘDZIA KIERUNKI
NR 3/2023

1 KONIEC
Z UBÓSTWEM

2 ZERO
GŁODU

3 DOBRE ZDROWIE
I JAKOŚĆ ŻYCIA

4 DOBRA JAKOŚĆ
EDUKACJI

5 RÓWNOŚĆ
PŁCI

6 CZYSTA WODA
I WARUNKI
SANITARNE

7 CZYSTA I DOSTĘPNA
ENERGIA

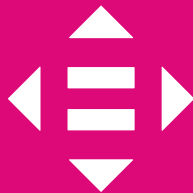
8 WZROST
GOSPODARCZY
I GODNA PRACA

9 INNOWACYJNOŚĆ,
PRZEMYSŁ,
INFRASTRUKTURA

10 MNIEJ
NIERÓWNOŚCI

11 ZRÓWNOWAŻONE
MIASTA
I SPOŁECZNOŚCI

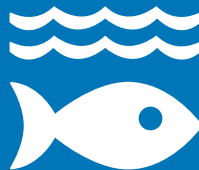
12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

13 DZIAŁANIA
W DZIEDZINIE
KLIMATU

14 ŻYCIE
POD WODĄ

15 ŻYCIE
NA LĄDZIE

16 POKÓJ,
SPRAWIEDLIWOŚĆ
I SILNE INSTYTUCJE

17 PARTNERSTWA
NA RZECZ CELÓW

CELE
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU

SPIS TREŚCI

2. KOWR realizuje założenia strategii zrównoważonego rozwoju rolnictwa

Waldemar Humięcki, Dyrektor Generalny
Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa

5. Paszportyzacja polskiej żywności - innowacyjne narzędzie wspierające zrównoważony rozwój rolnictwa

Anna Mączka, Joanna Sych-Winiarek

8. Biogazownie rolnicze szansą na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich

Wojciech Rylski, Agnieszka Sekuła

10. Wyniki polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi

Marzena Trajer

12. Pomoc żywnościowa w nowej perspektywie

Anna Dorota Gut

13. Osiągnięcia spółek KOWR w hodowli bydła mięsnego

Jarosław Toruński

16. Działamy na rzecz zrównoważonej konsumpcji

Małgorzata Gośniowska-Kola,
Zastępca Dyrektora Generalnego KOWR

18. Promocja produktów pszczelich przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa

Marcin Wroński, Zastępca Dyrektora Generalnego KOWR

21. Nowy rok, nowe rynki zagraniczne - promocja na polskich stoiskach narodowych

Marta Czaban

24. Sytuacja na rynkach rolnych

| 2

KOWR realizuje założenia strategii zrównoważonego rozwoju rolnictwa

Dyrektor Generalny KOWR Waldemar Humięcki omawia działania Krajowego Ośrodka związane z rozwojem obszarów wiejskich, w tym w rolnictwa i sektora rolno-spożywczego. Działania te odpowiadają na potrzeby zmian wskazane w Celach Zrównoważonego Rozwoju ONZ oraz wpisują się w „Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” przyjętą w drodze uchwały Rady Ministrów RP.

**Biuletyn
Informacyjny KOWR**
ISSN 1233-2437
nakład 8000 egz.

Wydawca:
Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa
01-207 Warszawa
ul. Karolkowa 30

Redakcja:
Departament Rozwoju Rynku
tel. 22 376-71-14
e-mail: biuletyn@kowr.gov.pl

Projekt graficzny, DTP, druk
www.dbprint.pl

Wydawnictwo bezpłatne

KOWR REALIZUJE ZAŁOŻENIA STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA

Waldemar Humięcki
Dyrektor Generalny KOWR

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa realizuje działania związane z rozwojem obszarów wiejskich, w tym w rolnictwa i sektora rolno-spożywczego. Działania te odpowiadają na potrzeby zmian wskazane w Celach Zrównoważonego Rozwoju ONZ oraz wpisują się w „Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” przyjętą w drodze uchwały Rady Ministrów RP.

W dniu 15 października 2019 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” (SZRWRI 2030). Strategia zawiera działania i projekty będące w kompetencji Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz jednostek mu podległych, w tym m.in. Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, który z powodzeniem realizuje założenia w niej zawarte.

Celem głównym Strategii jest wielofunkcyjny rozwój gospodarczy wsi zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe kraju i zwiększenie wartości dodanej z rolnictwa oraz trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego.

Zgodnie z wizją polskiego rolnictwa określoną w Strategii do 2030 r. przewidziano m.in.: utrzymanie zasady, że podstawą ustroju rolnego są gospodarstwa rodzinne, wykorzystanie najnowszych technologii oraz tworzenie warunków do kreowania innowacyjnych produktów w sektorze rolno-spożywczym, budowanie konkurencyjnej pozycji polskiej żywności na rynkach zagranicznych odznaczających się wysoką jakością i nawiązującą do polskich tradycji oraz żywności ekologicznej, prowadzenie produkcji rolniczej zgodnie z zasadami ochrony środowiska.

Te działania zawarte w Strategii do roku 2030 są zbieżne z zadaniami, jakie wykonuje Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa. Wpisują się one w politykę rolną Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Obejmują m.in.: gospodarowanie nieruchomościami rolnymi

Skarbu Państwa, transfer innowacyjnych rozwiązań dla rolnictwa, działania na rzecz odnawialnych źródeł energii, stabilizację rynków rolnych, zwiększanie eksportu polskich produktów rolno-spożywczych, promocję polskiej żywności w kraju i zagranicą. Generalnie wszystkie zadania realizowane przez KOWR pośrednio lub bezpośrednio dotyczą zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju przez polski sektor rolno-spożywczy, a także zrównoważonego rozwoju rolnictwa oraz obszarów wiejskich.

GOSPODARSTWA RODZINNE PODSTAWĄ USTROJU ROLNEGO

Strategia zrównoważonego rozwoju podkreśla zasadę mówiącą, że podstawą ustroju rolnego w Polsce są gospodarstwa rodzinne. Tą zasadą kieruje się w swoim działaniu także KOWR. Mówi o tym również art. 23 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dlatego oferta KOWR dotycząca zagospodarowania państwowych gruntów rolnych skierowana jest głównie do rolników indywidualnych chcących powiększyć lub utworzyć gospodarstwa rodzinne. Chodzi bowiem o racjonalne wykorzystanie gruntów rolnych, które mają służyć uprawie i produkcji żywności. Ziemi rolnej już nie przybędzie, stąd tak ważne jest jej prawidłowe zagospodarowanie.

Podstawowymi formami zagospodarowania ziemi są dzierżawa i sprzedaż. Zainteresowaniem ze strony rolników cieszy się zwłaszcza dzierżawa, która stanowi dogodny sposób użytkowania gruntów i usytuowanych na nich budynków. Nie wymaga angażowania dużych środków finansowych, jak ma to miejsce przy nabywaniu nieruchomości. A zaoszczędzone pieniądze rolnicy mogą przeznaczyć na inwestycje w rolnictwie.

Drugą z podstawowych form zagospodarowania nieruchomości rolnych jest sprzedaż. W dniu 14 kwietnia 2016 r. na mocy ustawy o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości ZWRSP wprowadzony został zakaz sprzedaży gruntów rolnych mający na celu zahamowanie silnej tendencji wzrostowej cen ziemi oraz przeciwdziałanie spekulacyjnemu wykupowaniu nieruchomości rolnych przez osoby, które nie zapewniały wykorzystania nabytej ziemi na cele rolnicze. Patrząc z perspektywy czasu, można stwierdzić, że ustawa spełniła swe zadanie. Wprowadzenie odpowiednich rozwiązań prawnych zminimalizowało pojawiające się zagrożenia związane z możliwością rozwoju tych niekorzystnych zjawisk.

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE WYKORZYSTYWANE ROLNICTWIE

Strategia w tym zakresie zakłada większe niż dotychczas wykorzystanie potencjału sektora rolno-spożywczego dzięki rozwojowi nowych umiejętności i kompetencji jego pracowników, a także przez wykorzystanie najnowszych technologii w produkcji i zastosowanie rozwiązań cyfrowych oraz tworzenie warunków do kreowania innowacyjnych produktów.

Rolnicy coraz częściej bazują na nowoczesnych technologiach w uprawie roślin i hodowli zwierząt gospodarskich.¹ Obecna sytuacja geopolityczna i związana z nią wzrost kosztów energii powoduje, że rolnicy coraz częściej inwestują w instalacje źródeł odnawialnych.

KOWR stara się wprowadzać te innowacyjne rozwiązania dla rolnictwa. Na uwagę zasługuje przede wszystkim możliwość szerokiego wykorzystania biomasy pochodzenia rolniczego, która gwarantuje pozyskiwanie energii w sposób stabilny i niezależny od czynników zewnętrznych takich jak słońce czy wiatr. Instalacjami, które wykorzystują biomasę do wytwarzania energii elektrycznej i ciepła są biogazownie rolnicze.² Wykorzystują one głównie odpady z rolnictwa, takie jak gnojowica czy obornik, a także odpady z przemysłu rolno-spożywczego.

Uzyskany biogaz służy głównie do produkcji energii elektrycznej. Produkcja tej energii to jednak tylko część potencjału, jakim dysponuje biogazownia rolnicza, ponieważ podczas spalania gazu silniki prądotwórcze generują również spore ilości ciepła. Ciepło to może być dostarczane do sąsiadujących budynków gospodarczych i mieszkalnych, a także do zakładów przemysłowych oraz budynków użyteczności publicznej, takich jak szkoły, kościoły, hale widowiskowo-sportowe czy ośrodki zdrowia.

Dodatkowo, dzięki podatkom płaconym przez biogazownie, z budżetu gminy mogą być finansowane inwestycje potrzebne i przyjazne mieszkańcom. Ponadto, w wyniku przetwarzania substratów, w biogazowniach rolniczych powstaje masa pofermentacyjna, która może być wykorzystywana jako wartościowy nawóz naturalny o oczekiwanej przez rolników strukturze azotowej. Wśród wielu jej zalet na szczególną uwagę zasługuje brak odoru – w porównaniu do gnojowicy masa pofermentacyjna jest niemal bezzapachowa, co jest niewątpliwie najważniejszą korzyścią dla okolicznych mieszkańców.

KOWR pracuje także nad dwoma projektami innowacyjnymi, które w znacznym stopniu ułatwią pracę rolnikom oraz producentom rolnym. Pierwszy

1. O hodowli bydła mięsnego w spółkach nadzorowanych przez KOWR piszemy na ss. 13-15.

2. Przykłady rozwiązań, jakimi są biogazownie, służących rozwojowi rolnictwa i obszarów wiejskich, przedstawiamy na ss. 8-9.

z nich to System Satelitarnego Monitorowania Upraw Rolnych, drugi zaś to Paszportyzacja polskiej żywności³.

System Satelitarnego Monitorowania Upraw Rolnych (S2MUR) to projekt, którego głównym zadaniem jest wsparcie rolników oraz producentów rolnych w podejmowaniu decyzji o uprawie ziemi. Ma on dostarczać pełną wiedzę o stanie upraw rolnych. Informacje będą przydatne nie tylko na co dzień, ale również w czasie nieprzewidzianych zjawisk atmosferycznych takich jak susze, powodzie czy silne mrozy. Poza tym system będzie generował raporty szacowania strat, z uwzględnieniem oceny o plonowaniu. To wszystko będzie możliwe dzięki zastosowaniu technologii informatycznych: sztucznej inteligencji, data science oraz opcjonalnie Internetu rzeczy (IoT). Głównymi odbiorcami projektu są rolnicy indywidualni oraz producenci rolni, a także przedstawiciele administracji publicznej.

Projekt Paszportyzacja polskiej żywności przewiduje budowę cyfrowego systemu gwarantującego efektywne monitorowanie i identyfikowanie informacji o produktach rolno-spożywczych w łańcuchu dostaw, tj. „od pola do stołu”. Dzięki temu projektowi możliwe będzie zidentyfikowanie żywności, a dokładniej jej pochodzenia, jakości oraz zabiegów, jakim została poddana.

Paszportyzacja polskiej żywności może poszczycić się innowacyjnością na skalę nie tylko europejską, ale również światową. Póki co, na świecie nie zbudowano publicznego narzędzia informatycznego, które w swoich założeniach obejmowałoby tak szeroki zakres informacji o produkcie żywnościowym. Jednak to, co najważniejsze, to fakt korzyści płynących z tego systemu dla polskich producentów żywności. Dzięki „paszportom” będą oni mogli zoptymalizować swoją produkcję, uzyskiwać wyższe ceny, zwiększyć opłacalność swojej produkcji i przekształcić ją w kierunku produkcji zrównoważonej. Tak więc „paszportyzacja” mogłaby przyczynić się do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego w Polsce, a także dalszego rozwoju eksportu rodzimej żywności cenionej w świecie za wysoką jakością.

BUDOWANIE KONKURENCYJNEJ POZYCJI POLSKIEJ ŻYWNOCI W KRAJU I ZA GRANICĄ

Strategia zrównoważonego rozwoju przewiduje budowanie konkurencyjnej pozycji polskiej żywności na rynkach zagranicznych, której znakiem rozpoznawczym będzie wysoka jakość i nawiązanie do najlepszych polskich tradycji, a także dostosowanie produktów rolno-spożywczych do zmieniających się wzorów konsumpcji, np. rosnącego zainteresowania żywnością ekologiczną.

Jednym z głównych zadań Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa jest wdrażanie instrumentów polityki promocji w sektorze rolno-spożywczym. Promocja ta odbywa się zarówno na rynku rodzimym, jak i poza granicami kraju.

Na rynku rodzimym KOWR propaguje na poziomie ogólnopolskim i regionalnym produkty regionalne, tradycyjne, ekologiczne oraz posiadające certyfikaty i oznaczenia jakości (w tym organizuje kampanie promocyjne dotyczące hasła „Kupuj świadomie”, znaku PRODUKT POLSKI i logo produkcji ekologicznej oraz konkurs dla Kół Gospodyń Wiejskich „Bitwa Regionów”)⁴. W celu wspierania marketingu rolnego, wzrostu spożycia oraz wzmocnienia wizerunku polskich produktów rolno-spożywczych obsługuje też 10 funduszy promocji produktów rolno-spożywczych.

KOWR wspiera również rozwój polskiego eksportu w sektorze rolno-spożywczym i działa na rzecz zwiększania konkurencyjności polskiej żywności poprzez wzrost jej rozpoznawalności i budowanie pozytywnego wizerunku. Promuje polskie produkty na rynkach zagranicznych pod wspólnym hasłem „Poland tastes good”⁵. Hasło ma jednoznacznie kojarzyć się z Polską i budzić przekonanie, że polska żywność jest zdrowa, smaczna i wyróżnia się wysoką jakością. KOWR, jako główna instytucja odpowiedzialna za promocję produktów rolno-spożywczych, przychodzi polskim przedsiębiorcom z pomocą w znalezieniu potencjalnych zagranicznych partnerów biznesowych, organizując narodowe stoiska na zagranicznych targach i wystawach.

Zarówno „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030”, jak i zadania KOWR przewidują jeszcze szereg innych działań, które będą zaspokajały potrzeby obecnego społeczeństwa. Będą przy tym uwzględniały harmonię ze środowiskiem, bronić go przed zanieczyszczeniem wód, powietrza, degradacją gleb, niekorzystnymi zmianami w krajobrazie czy też zmniejszaniem bioróżnorodności.

KOWR powstał po to, aby rozwijać polską wieś i rolnictwo. Z ogromną satysfakcją odnotowuję, że wyniki badania „Polska wieś i rolnictwo 2023” wskazują, że zdecydowana większość, bo aż 91% respondentów, którzy w 2023 r. skorzystali z usług Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, ocenia jego działalność dobrze lub bardzo dobrze. Świadczy to o wysokim poziomie wykonywania swoich zadań na rzecz beneficjentów i interesariuszy przez pracowników KOWR, zarówno stacjonarnie, jak i online. W 2023 r. KOWR został najlepiej oceniony spośród wszystkich instytucji administracji rolnej.

Rolnicy uczestniczący w badaniu wypowiedzieli się również na temat źródeł informacji dotyczących wsparcia rolników i rolnictwa ogółem, do których mają największe zaufanie. Jako jedno z trzech najbardziej zaufanych źródeł informacji wskazali pracowników placówek instytucji zajmujących się rolnictwem, w tym KOWR. Świadczy to o tym, że pomimo dynamicznego rozwoju usług administracji cyfrowej ogólnodostępna bezpośrednia oraz profesjonalna obsługa beneficjentów i interesantów przez pracowników instytucji rolnych jest niezbędna w celu uzyskania najbardziej wiarygodnych i kompetentnych informacji.

3. O projekcie, zakresie pilotażu i docelowych rozwiązaniach przeczytaj Państwo na ss. 5-7.

4. Zapraszam do lektury artykułów o założeniach działań promocyjnych na rynku krajowym i realizowanych przedsięwzięć wspierających rodzimy rynek produktów pszczelich, które publikujemy na ss. 16-20.

5. Ofertę działań promocyjnych na zagranicznych targach rolno-spożywczych przygotowaną przez KOWR na 2024 r. omawiamy na ss. 21-23.

PASZPORTYZACJA POLSKIEJ ŻYWNOŚCI – INNOWACYJNE NARZĘDZIE WSPIERAJĄCE ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ ROLNICTWA

12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

KOWR podejmuje działania na rzecz projektów innowacyjno-rozwojowych, które wpisują się w politykę zrównoważonego rolnictwa. Warunkują one przyspieszony rozwój oraz trwały wzrost gospodarczy. Połączenie tych aspektów gwarantuje efektywną produkcję bezpiecznych, wysokiej jakości produktów rolnych, w sposób chroniący i wspierający środowisko naturalne oraz dobrostan zwierząt.

Jednym z takich działań jest projekt Paszportyzacja polskiej żywności, który został zainicjowany na wniosek przedstawiceli organizacji branżowych reprezentujących rynki: wołowiny, wieprzowiny i ziemniaka. Jego założenia wpisują się w Cel 12 Zrównoważonego Rozwoju – Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

O PROJEKCIE

Paszportyzacja polskiej żywności to projekt nadzorowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, koordynację powierzono Krajowemu Ośrodkowi Wsparcia Rolnictwa, a wsparcia merytorycznego udziela Centrum GovTech w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Projekt ten docelowo przewiduje budowę i wdrożenie w Polsce cyfrowego systemu gwarantującego efektywne monitorowanie i identyfikowanie informacji o produktach rolno-spożywczych na kluczowych etapach łańcucha dostaw, tj. „od pola do stołu”. W przypadku jego wdrożenia polski sektor rolno-spożywczy może zyskać narzędzie, w którym znajdują się wiarygodne, rzetelne i niepodrabialne informacje o produkcie żywnościowym, a konsumenci zyskają możliwość sprawdzenia, że nabywana przez nich żywność posiada niepodważalny certyfikat jakości i bezpieczeństwa.

Ze względu na to, że projekt charakteryzuje się dużym stopniem innowacyjności i interdyscyplinarności, jego realizacja

została podzielona na dwie fazy. W pierwszej fazie przeprowadzono pilotaż projektu na rynku wołowiny, wieprzowiny i ziemniaka. Rozpoczął się on 16 grudnia 2021 r. i zakończył 30 listopada 2023 r., a jego realizacja została powierzona Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej – Państwowemu Instytutowi Badawczemu na podstawie Decyzji Prezesa Rady Ministrów z 13 grudnia 2021 r. Pilotaż miał na celu dokonanie praktycznego sprawdzenia możliwości zbudowania jednego, w pełni kompatybilnego systemu IT dla różnorodnych produktów żywnościowych.

Po zrealizowaniu pilotażu, w kolejnym kroku zakładana jest realizacja drugiej fazy projektu, która przewiduje budowę i wdrożenie systemu docelowego monitorującego proces produkcji żywności w Polsce. Docelowy System IT mógłby być rozbudowywany o nowe produkty AGRO i funkcjonalności. Przyczyniłoby się to do wzmocnienia bezpieczeństwa żywnościowego w Polsce, a także dalszego rozwoju eksportu rodzimej żywności cenionej w świecie za wysoką jakość.

ZAKRES PILOTAŻU

Jego zakres został określony w umowie zawartej pomiędzy KOWR a NASK-PIB z 16 grudnia 2021 r., której przedmiotem było uregulowanie zasad realizacji i finansowania pilotażu. Prace w ramach pilotażu zostały zrealizowane w dwóch etapach.

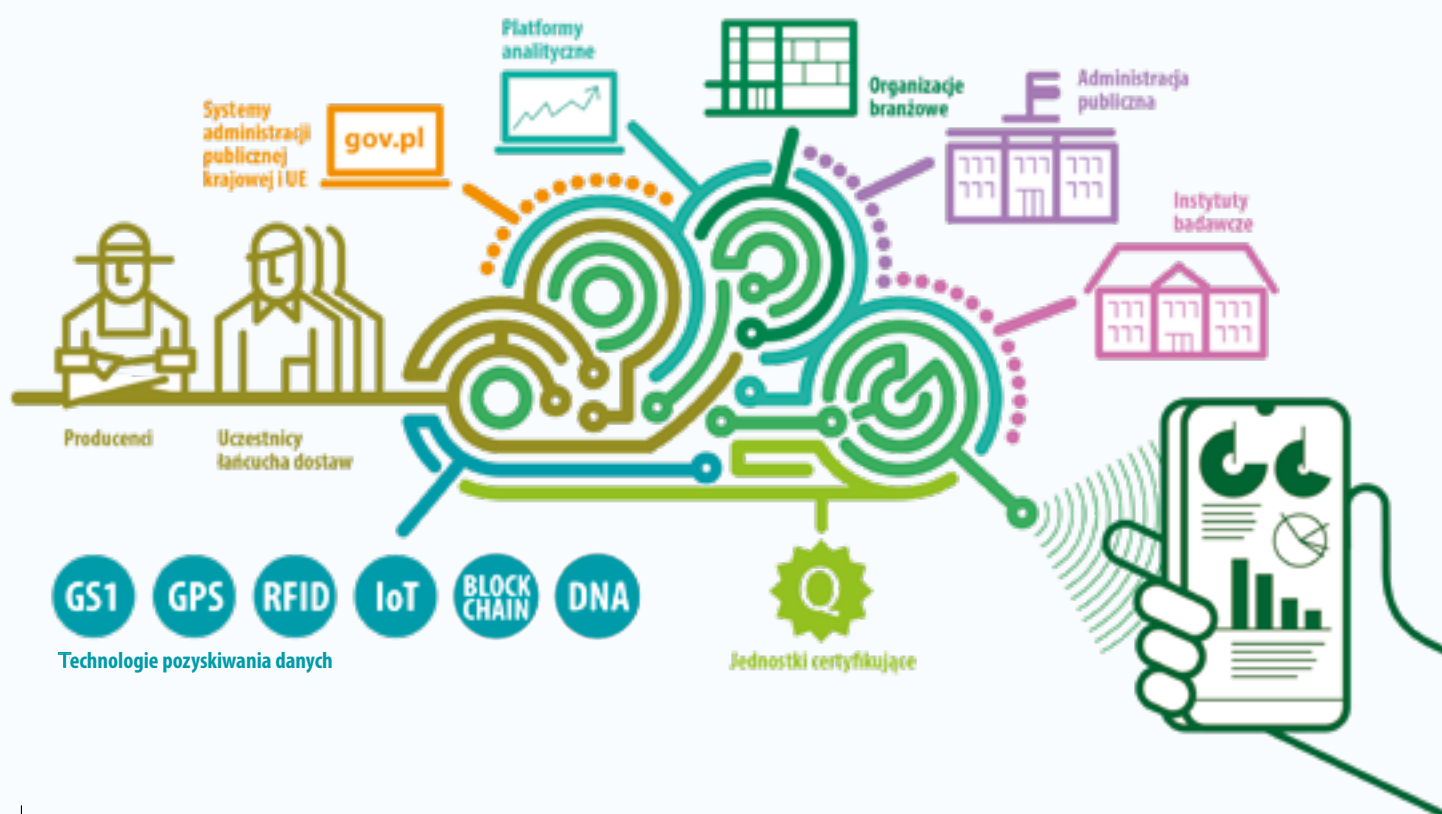
Etap I - obejmował przeprowadzenie prac badawczych, których efektem było opracowanie przez NASK-PIB czterech produktów: Raportu z prac badawczych dla rynku ziemniaka, wołowiny i wieprzowiny oraz Raportu podsumowującego prace badawcze z pilotażu. W wyniku tych prac dokonano charakterystyki rynków, przeanalizowano systemy i bazy danych referencyjnych oraz możliwości pozyskiwania danych od podmiotów administracji publicznej, przebadano procesy, dokonano analizy potrzeb i korzyści dla interesariuszy, a także sformułowano wnioski i kierunki dalszych prac.

Etap II - obejmował badania technologii przechowywania i przetwarzania dużych zbiorów danych na potrzeby „paszportu” z wykorzystaniem Pilotażowego Systemu IT, będącego narzędziem wytworzonym w ramach pilotażu wraz z niezbędnymi interfejsami, implementacją technologii zbierania danych od uczestników pilotażu, weryfikacji danych w oparciu o dane referencyjne i narzędziami do generowania „paszportów”. Ponadto w ramach Etapu II do uczestników pilotażu dostarczony został sprzęt komputerowy oraz urządzenia i oprogramowanie, tzw. systemy branżowe, a także przeprowadzone zostały instalacje i instruktaże umożliwiające zbieranie danych o procesie produkcyjnym. Przeprowadzono również badania satysfakcji oraz potrzeb i korzyści dla producentów żywności, podmiotów administracji publicznej oraz konsumentów.

W ramach Etapu II opracowano Wstępną koncepcję funkcjonalno-techniczną pilotażowego systemu IT, która swym zakresem obejmuje m.in. analizę wymagań funkcjonalnych i pozafunkcyjnych pod kątem realizacji celów pilotażu, wymagania dotyczące bezpieczeństwa danych, wydajności, skalowalności i dostępności Pilotażowego Systemu IT, założenia dla systemu informatycznego PPŻ, model architektury pilotażowego systemu IT, plan wdrożenia i opis testów oraz metody zapewnienia autentyczności produktów żywnościowych.

Ostatnim i zarazem kluczowym produktem opracowanym w ramach pilotażu jest Raport końcowy. W dokumencie tym przedstawiono wyniki prac badawczych oraz analiz przeprowadzonych w Etapie II m.in. w oparciu o narzędzie badawcze w postaci Pilotażowego Systemu IT oraz systemy branżowe podmiotów zaangażowanych w projekt, wyłonionych w postępowaniach konkursowych. W raporcie przedstawiono wyniki szeregu analiz oraz sformułowano wnioski i rekomendacje dotyczące możliwości budowy Docelowego Systemu IT w Polsce. Tak więc Raport końcowy opisuje prace rozwojowe oraz zawiera wstępny materiał analityczny i deweloperski do ewentualnego wykorzystania w przypadku implementacji Docelowego Systemu IT „paszportyzującego” polską żywność.

Wizja systemu Paszportyzacji polskiej żywności

WNIOSKI Z PILOTAŻU

W wyniku prac przeprowadzonych w ramach pilotażu uzyskano potwierdzenie, że budowa Docelowego Systemu IT umożliwiającego skuteczne i sprawne śledzenie informacji na kluczowych etapach łańcucha dostaw żywności jest wykonalna, celowa i opłacalna.

Pilotaż potwierdził również, że przy zastosowaniu narzędzia jakim jest Pilotażowy System IT, istnieje możliwość wygenerowania pełnego zakresu „paszportu” dla mięsa wołowego, wieprzowego oraz ziemniaków. Tym samym získano pewność, że istnieje możliwość udostępnienia uczestnikom rynku informacji potwierdzających autentyczność, jakość i bezpieczeństwo żywności. Wygenerowany „paszport” dla produktów żywnościowych objętych pilotażem stanowi połączenie danych z procesu produkcji, praktyk stosowanych przez producentów rolnych oraz danych będących w gestii administracji publicznej sprawującej nadzór nad bezpieczeństwem i jakością żywności.

Prace badawcze i analityczne pozwoliły na sformułowanie podstawowych założeń do Docelowego Systemu IT, który w przypadku implementacji, będzie rozwiązaniem centralnym, pozwalającym gromadzić i udostępniać (zgodnie ze zidentyfikowanymi rolami użytkowników) dane umożliwiające odtworzenie źródeł pochodzenia wszystkich produktów żywnościowych i potwierdzenia ich autentyczności („paszport”), przesłedzenie całej ścieżki produkcji danej partii żywności (traceability) oraz weryfikację danych pochodzących od uczestników łańcucha dostaw z rejestrami inspekcji kontrolujących rynek produkcji i sprzedaży żywności. Ponadto, jako system centralny, będzie on jednym z głównych źródeł danych o produkcji i sprzedaży żywności dla potrzeb statystycznych, rządowych potrzeb analitycznych, ośrodków naukowych i międzynarodowych instytucji oceniających jakość żywności. Docelowy System IT będzie także współpracował z systemami zewnętrznymi dostarczającymi wspomniane powyżej dane. Będą to zarówno systemy podmiotów działających na rynku (systemy branżowe), jak i systemy administracji publicznej.

System będzie również wspierał wszystkich uczestników łańcucha dostaw produktów żywnościowych z rynków, które zostaną objęte wdrożeniem, w zakresie gwarantowania prawdziwości danych o pochodzeniu produktów, poprzez zastosowanie technologii IoT, blockchain, traceability, badań DNA oraz weryfikację z danymi z rejestrów państwowych. Główną funkcją systemu będzie udostępnienie każdemu zainteresowanemu (producentowi, dystrybutorowi, sprzedawcy, konsumentowi itd.) możliwości łatwego sprawdzenia oraz potwier-

dzenia autentyczności i bezpieczeństwa danego produktu żywnościowego.

Przeprowadzone badania i analizy wykazały także, że Docelowy System IT, na początku jego ewentualnego wdrożenia powinien obejmować rynki, które były badane w pilotażu, tj. rynek ziemniaka, wołowiny i wieprzowiny. W kolejnych krokach, po przeprowadzeniu odrębnej analizy eksperckiej oraz branżowej i indywidualnym doborze docelowych systemów IT, służących do identyfikacji produktów żywnościowych, mógłby on być rozszerzany o kolejne rynki AGRO.

ZNACZENIE PASZPORTYZACJI DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA

Projekt Paszportyzacja polskiej żywności wpisuje się w Cel 12 Zrównoważonego Rozwoju ONZ, wskazujący, że zrównoważona konsumpcja i produkcja wymagają ścisłej współpracy podmiotów uczestniczących w całym łańcuchu dostaw, począwszy od producentów żywności, a skończywszy na konsumentach. Założenia tego Celu obejmują m.in. rozwój zrównoważonej konsumpcji i produkcji, ograniczenie marnotrawstwa żywności, efektywne wykorzystywanie zasobów naturalnych czy ochronę zasobów naturalnych poprzez monitorowanie użytych w produkcji rolnej środków produkcji. A zatem rozwiązanie w postaci Docelowego Systemu IT „paszportyzującego” żywność będzie wspierać wykonanie założeń ujętych w Celu 12 Zrównoważonego Rozwoju oraz skutecznie umacniać pozycję konkurencyjną polskiego sektora rolno-spożywczego.

Projekt Paszportyzacja polskiej żywności w 2021 r. został przedstawiony na Szczycie Systemów Żywnościowych ONZ pn. „Budowanie w Polsce systemu identyfikowania żywności, zapewniającego uczestnikom łańcucha żywnościowego dostęp do transparentnej i wiarygodnej informacji nt. sposobu i miejsca produkcji żywności”.

Materiał przygotował zespół Departamentu Innowacji KOWR:
Anna Mączka,
Joanna Sych-Winiarek.

BIOGAZOWNIE ROLNICZE SZANSĄ NA ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Biogazownia rolnicza w Kobylej Łące

Biogazownie rolnicze to stabilne, pewne i ekologiczne źródła energii elektrycznej i ciepła. Bazują na odnawialnych, lokalnie dostępnych surowcach, takich jak gnojowica czy obornik, a także odpadach i pozostałościach z przemysłu rolno-spożywczego. Mogą być zatem doskonałym rozwiązaniem dla gospodarstw rolnych, w szczególności prowadzących produkcję zwierzęcą.

Przykładem takiego gospodarstwa jest rodzinne gospodarstwo w Kobylej Łące, należące do państwa Budków, którzy prowadzą produkcję trzody chlewnej, brojlerów oraz indyków. Od 2020 r. w gospodarstwie tym funkcjonuje biogazownia rolnicza o mocy 0,5 MW.

W związku z prowadzoną hodowlą w gospodarstwie powstają bardzo duże ilości pomiotu kurzego i gnojowicy. Wylanie ich na pola powoduje uciążliwości odorowe, które są niekorzystne zarówno dla środowiska, jak i okolicznych mieszkańców. Głównym powodem powstania biogazowni rolniczej była zatem potrzeba zutylizowania tych odpadów,

które jednocześnie są świetnym substratem do biogazowni. Dzięki tej inwestycji wytwarzana jest energia elektryczna, a także ciepło, które w całości wykorzystywane jest do ogrzewania ferm indyckich znajdujących się w gospodarstwie.

Oprócz energii elektrycznej i ciepła w biogazowni powstaje również kilka tysięcy ton masy pofermentacyjnej rocznie. Jest ona wykorzystywana do nawożenia pól uprawnych. Poferment jest nieocenionym źródłem składników odżywczych łatwo przyswajalnych przez rośliny. Stosowanie go na polach przyczynia się do polepszenia jakości gleby, co z kolei przekłada się na wyższe plony.

Sieć ciepłownicza w Michałowie

Biogazownia rolnicza w Michałowie

Biogazownia rolnicza jest szansą na zrównoważony rozwój gospodarstwa i niewątpliwie przynosi liczne korzyści jej właścicielowi:

- wytwarza czystą, zieloną energię elektryczną,
- jest źródłem taniego i stabilnego ciepła,
- daje cenny, naturalny nawóz w postaci masy pofermentacyjnej,
- umożliwiła optymalizację gospodarki obiegu zamkniętego, dzięki czemu gospodarstwo rolne może produkować żywność w sposób przyjazny dla środowiska.

Z biogazowni rolniczej korzyści może jednak czerpać nie tylko jej właściciel. Doskonałym przykładem, że taka instalacja może przynosić wiele korzyści także okolicznym mieszkańcom, a nawet całej gminie, jest biogazownia rolnicza w Michałowie na Podlasiu. Najważniejszą z tych korzyści jest możliwość wykorzy-

stywania tańszego ciepła pochodzącego z biogazowni do ogrzewania mieszkań, zakładów produkcyjnych, a także budynków użyteczności publicznej.

Biogazownia rolnicza w Michałowie funkcjonuje od 2015 r. Od początku swojej działalności dostarczała ciepło do szkoły podstawowej i miejskiej pływalni. Po rozbudowaniu ciepłociągu przyłączone do niej zostały kolejne budynki, m.in. zakład produkujący sztukaterię gipsową, liceum, przedszkole, ośrodek zdrowia, ratusz, a także gminny ośrodek kultury.

W 2022 r. została oddana do użytkowania kolejna instalacja w Michałowie. W tym samym roku przyłączono do niej spółdzielnię mieszkaniową. Ciepło z biogazowni wykorzystywane jest w 8 budynkach wielorodzinnych, na potrzeby 120 mieszkań.

Obecnie zespół dwóch niezależnie pracujących biogazowni rolniczych o łącznej mocy 1,2 MW zasilą 12 podmiotów przyłączonych do sieci ciepłowniczej o łącznej długości ponad 5 kilometrów.

W związku z wybudowanymi biogazowniami, oprócz korzyści związanych z obniżeniem kosztów energii cieplnej, gmina Michałowo korzysta również na możliwości pozyskania nowych inwestorów, których przedsięwzięcia są związane z zapotrzebowaniem na tanią i zieloną energię cieplną.

Ponadto dzięki biogazowni rolniczej przywracane są do życia liczne nieużytki rolne. Rolnicy zachęceni możliwością długoterminowych kontraktów na dostawy kukurydzy do biogazowni inwestują w słabe klasy gleb w gminie Michałowo oraz gminach sąsiednich. Z kolei powstająca w biogazowni masa pofermentacyjna wykorzystywana jest do zasilania pól uprawnych w wartości odżywcze.

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa już od kilku lat podejmuje intensywne działania mające na celu rozpowszechnianie wiedzy na temat funkcjonowania biogazowni rolniczych, a także korzyści, jakie mogą one przynosić zarówno właścicielowi, jak i okolicznym mieszkańcom.

Materiał przygotował zespół Departamentu Innowacji KOWR: Wojciech Ryłski, Agnieszka Sekuła.

DZIAŁANIA INFORMACYJNE KOWR DOTYCZĄCE BIOGAZOWNI

Aby dotrzeć do jak największej liczby rolników, potencjalnych inwestorów oraz mieszkańców terenów wiejskich, KOWR realizuje m.in. filmy edukacyjne, przedstawiające biogazownie rolnicze zlokalizowane na terenie Polski. Na ich przykładzie można zobaczyć,

- jak instalacje tego typu powinny funkcjonować,
- dla kogo są dobrym rozwiązaniem,
- gdzie powinny powstawać,
- jakie korzyści mogą przynosić rolnikom, sąsiadującym mieszkańcom, a nawet całym gminom.

Wszystkie zrealizowane filmy dostępne są na stronie internetowej Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, w zakładce „Odnawialne Źródła Energii”.

WYNIKI POLSKIEGO HANDLU ZAGRANICZNEGO ARTYKUŁAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI

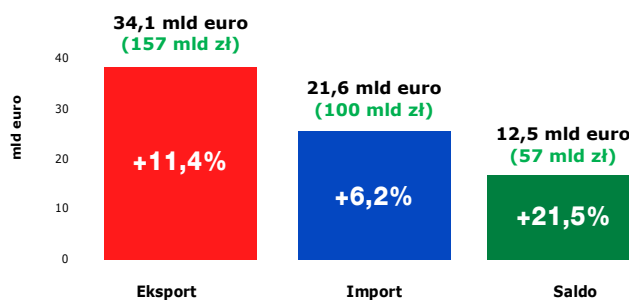
Od początku 2023 r. przychody z polskiego eksportu towarów rolno-spożywczych utrzymują się na poziomie wyższym niż przed rokiem. W okresie styczeń–sierpień 2023 r. wartość sprzedaży produktów rolno-spożywczych za granicę wyniosła 34,1 mld euro (157 mld zł) i była o około 11% wyższa niż w analogicznym okresie roku 2022.

Jednocześnie import produktów rolno-spożywczych wyniósł 21,6 mld euro (100 mld zł) i był o 6% wyższy niż przed rokiem. Szybsze tempo wzrostu wartości eksportu niż importu spowodowało duży wzrost dodatniego salda handlu zagranicznego, które w okresie styczeń–sierpień 2023 r. ukształtowało się na poziomie 12,5 mld euro (57 mld zł), o 21% wyższym r/r.

Na rynku UE w okresie ośmiu miesięcy 2023 r. sprzedano towary o wartości 25 mld euro (115 mld zł) – wzrost wartości o 9% w odniesieniu do analogicznego okresu 2022 r. Udział rynku Unii Europejskiej w polskim eksporcie wyniósł 73%.

Do krajów UE wywożono głównie: wyroby tytoniowe (o war-

Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi w okresie styczeń–sierpień 2023 r.

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów. Saldo obliczono na podstawie danych z dokładnością do kilku miejsc dziesiętnych.

Polska jest obecnie w drugiej dziesiątce największych globalnych eksporterów żywności. W perspektywie kolejnej dekady nasz kraj ma dużą szansę wejść do grupy dziesięciu największych eksporterów. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że Polska posiada istotne przewagi konkurencyjne – dobre warunki wytwórcze, solidne firmy, utarte szlaki handlowe, wciąż jeszcze atrakcyjne koszty pracy oraz oferuje żywność wysokiej jakości. Sukces będzie możliwy, jeżeli obecna bardzo trudna sytuacja geopolityczna nie zaburzy trwale handlu międzynarodowego. Dlatego niezwykle istotne jest, aby krajowa branża rolno-spożywcza dalej dynamicznie się rozwijała i nadal dywersyfikowała eksport na rynki różnych odbiorców.

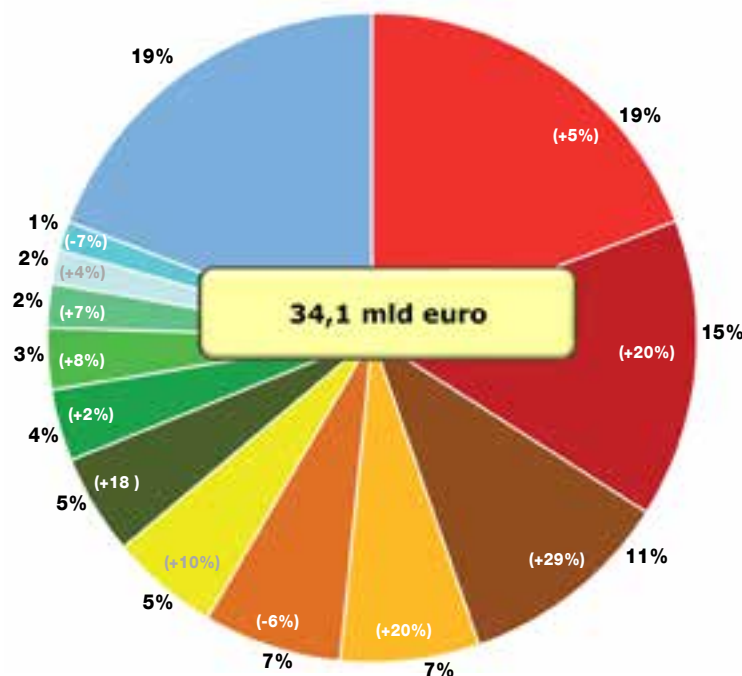
Marcin Wroński
Zastępca Dyrektora Generalnego KOWR

tości 2,6 mld euro), mięso drobiowe (2,1 mld euro), produkty mleczne (1,6 mld mln euro), pieczywo i wyroby piekarnicze (1,3 mld euro), mięso wołowe (1,2 mld euro), karmę dla zwierząt (1,1 mld euro), a także wyroby czekoladowe (1 mld euro). Największe przychody z eksportu do UE-27 uzyskano ze sprzedaży do Niemiec (8,7 mld euro, wzrost o 14%), Niderlandów (2,1 mld euro, wzrost o 1%), Francji (2,1 mld euro, wzrost o 9%), Włoch (1,6 mld euro, wzrost o 10%) i Czech (1,6 mld euro, wzrost o 14%).

Do krajów pozaunijnych (tzw. krajów trzecich) wyeksportowano produkty rolno-spożywcze o wartości 9,2 mld euro (42 mld zł) – wzrost wartości eksportu o 17%. Udział krajów zlokalizowanych poza Unią Europejską w strukturze geograficznej polskiego eksportu artykułów rolno-spożywczych wyniósł 27%.

Struktura towarowa polskiego eksportu rolno-spożywczego w okresie styczeń–sierpień 2023 r.

■	Mięso, przetwory mięsne i żywiec – 6,6 mld euro
■	Ziarno zbóż i przetwory – 5,1 mld euro
■	Tytoń i wyroby tytoniowe – 3,6 mld euro
■	Cukier i wyroby cukiernicze – 2,4 mld euro
■	Produkty mleczne – 2,3 mld euro
■	Ryby i przetwory – 1,8 mld euro
■	Warzywa (w tym grzyby) i przetwory – 1,7 mld euro
■	Owoce (w tym orzechy) i przetwory – 1,2 mld euro
■	Nasiona roślin oleistych, tłuszcze roślinne – 1 mld euro
■	Kawa, herbata, kakao – 0,7 mld euro
■	Soki owocowe i warzywne – 0,6 mld euro
■	Alkohol – 0,5 mld euro
■	Pozostałe – 6,6 mld euro

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

Do krajów pozaunijnych z Polski eksportowano przede wszystkim: pszenicę (887 mln euro, 3,3 mln ton), produkty mleczne (789 mln euro, 421 tys. ton), mięso drobiowe (630 mln euro, 341 tys. ton), pieczywo i wyroby piekarnicze (582 mln euro, 122 tys. ton), czekoladę i wyroby czekoladowe (493 mln euro, 96 tys. ton) oraz wyroby tytoniowe (401 mln euro, 20 tys. ton).

Największymi odbiorcami towarów rolno-spożywczych w krajach trzecich, podobnie jak w latach poprzednich, były przede wszystkim: Wielka Brytania (przychody na poziomie 2,8 mld euro, wzrost o 17%), Ukraina (698 mln euro, wzrost o 14%), Stany Zjednoczone (550 mln euro, wzrost o 16%) oraz Arabia Saudyjska (335 mln euro, spadek o 1%), a w dalszej kolejności: Nigeria (313 mln euro, 2,6-krotny wzrost), Turcja (248 mln euro, 2,3-krotny wzrost) i Izrael (232 mln euro, spadek o 7%).

Wzrost wartości polskiego eksportu towarów rolno-spożywczych w okresie ośmiu miesięcy 2023 r. był stymulowany nadal wysokimi cenami transakcyjnymi na rynku unijnym i światowym (pomimo tendencji do spadku) oraz popytem na konkurencyjne cenowo i jakościowo produkty wytwarzane przez krajowy sektor żywnościowy.

Do wzrostu eksportu w 2023 r., podobnie jak w latach poprzednich, przyczyniały się również działania ze strony przemysłu rolno-spożywczego w kierunku doskonalenia jakości

eksportowanych surowców i produktów oraz dywersyfikacji rynków zbytu.

Równocześnie nieco ograniczająco na przychody uzyskiwane przez krajowych eksporterów branży rolno-spożywczej wpływały tendencje do umacniania się waluty krajowej względem euro, które to odnotowano w okresie od połowy lutego 2023 r. do końca lipca 2023 r. Na statystykę uzyskiwanych wyników handlowych miała też wpływ wysoka baza cen żywności w analogicznym okresie 2022 r. spowodowana dynamicznym ich wzrostem po wybuchu wojny w Ukrainie. Nie bez znaczenia dla rynku eksportowego pozostawał czynnik ograniczonego dostępu do walut obcych niektórych krajów Afryki i Azji, co skutkowało redukcją zawieranych kontraktów.

Wzrost wartości importu był wynikiem rosnących cen transakcyjnych sprowadzanych surowców. Pomimo tendencji do aprecjacji złotego do głównych walut światowych tempo wzrostu wartości importu rolno-spożywczego do sierpnia 2023 r. było wolniejsze niż w analogicznym okresie roku 2022, gdy wynosiło 29%, co może świadczyć o ograniczeniu popytu na część importowanych towarów żywnościowych.

Marzena Trajer
Dyrektor Biura Analiz i Strategii KOWR

POMOC ŻYWNOŚCIOWA W NOWEJ PERSPEKTYWIE

Z pomocy żywnościowej w Polsce korzysta średniorocznie ok. 1,3 mln uprawnionych. W nowej perspektywie finansowej zostanie utrzymane ukierunkowane wsparcie dla osób najbardziej potrzebujących w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+).

W perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020 w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa wsparcie w formie podstawowej pomocy żywnościowej dla osób w najtrudniejszej sytuacji realizowane było przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa. Średniorocznie korzystało z niej ok. **1,3 mln** uprawnionych osób w kraju. Na cele Programu zakupiono ponad **475 tys. ton** artykułów spożywczych o wartości ok. **2,2 mld zł**.

Odbiorcy pomocy żywnościowej korzystali również z dodatkowej formy wsparcia – warsztatów prowadzonych w ramach działań towarzyszących, których celem było przede wszystkim zwiększenie samodzielności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Tematyka warsztatów była związana z żywnością i prowadzeniem gospodarstwa domowego (przygotowywanie posiłków, dietetyka i zdrowe odżywianie, przeciwdziałanie marnowaniu żywności), a także z odpowiednim zarządzaniem zasobami finansowymi (warsztaty ekonomiczne z zakresu oszczędzania oraz planowania wydatków). Zakres tematyczny został rozszerzony o inne działania na rzecz włączenia społecznego odbiorców końcowych PO PŻ, w tym m.in. o wsparcie psychologiczne, prawne, pedagogiczne, komunikację, bezpieczeństwo cyfrowe, kulturę czy profilaktykę zdrowia. Działania te były realizowane w głównej mierze za pośrednictwem organizacji partnerskich regionalnych będących w sieci dystrybucji organizacji partnerskich ogólnopolskich biorących udział w PO PŻ. Średniorocznie uczestniczyło w nich blisko **130 tys.** beneficjentów.

W nowej perspektywie finansowej zostanie utrzymane ukierunkowane wsparcie dla osób najbardziej potrzebujących w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+). Działania w ramach Programu Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową 2021–2027 (FEPŻ) wpisują się w cele zrównoważonego rozwoju. Celem Programu będzie przeciwdziałanie deprivacji materialnej przez udzielanie pomocy żywnościowej lub podstawowej pomocy materialnej osobom najbardziej potrzebującym, w tym dzieciom, oraz zapewnianie środków towarzyszących wspierających ich włączenie społeczne. Ponadto będzie udostępniana dodatkowa żywność pochodząca z da-

rowizn. Środki przeznaczone na nową perspektywę szacowane są na kwotę **583,3 mln euro**, z tego: 525 mln euro z UE (90%, tj. 4,1% alokacji EFS+) i 58,3 mln euro z budżetu krajowego (10%).

KOWR będzie nadal pełnił rolę instytucji pośredniczącej odpowiedzialnej w szczególności za przygotowanie i przeprowadzanie postępowań o udzielenie zamówienia publicznego na dostawy artykułów spożywczych do magazynów organizacji partnerskich, realizację wypłat dla przedsiębiorców z tytułu zakupu żywności oraz dla organizacji partnerskich z tytułu kosztów administracyjnych, transportu i magazynowania oraz środków towarzyszących, a także kosztów gromadzenia, transportu, magazynowania i dystrybucji darów żywnościowych.

Produkty żywnościowe będą dostarczane do osób o najniższych dochodach poprzez organizacje partnerskie wskazane przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, tj.: Federację Polskich Banków Żywności, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Caritas Polska, Polski Czerwony Krzyż oraz Kościół Starokatolicki w RP. Zgodnie z Wytycznymi Instytucji Zarządzającej (MRiPS) uruchomiony został Podprogram 2023 FEPŻ, w ramach którego do magazynów organizacji partnerskich planowane jest dostarczenie **18 artykułów żywnościowych** pochodzących z różnych grup towarowych. Artykuły spożywcze zakupione przez KOWR będą nieodpłatnie dostarczane do magazynów wskazanych przez organizacje partnerskie, a następnie dystrybuowane wśród osób potrzebujących. KOWR jako beneficjent Programu, realizując projekt polegający na zakupie żywności w trybie zamówień publicznych, uwzględni zasady zrównoważonego rozwoju, m.in. aspekt dotyczący środowiska „nie czyni poważnych szkód”.

Zapraszamy do zapoznania się z prezentacją efektów wdrażania Programu w latach 2014–2023 r. na stronie internetowej **KOWR** – zakładka „**Pomoc żywnościowa**”.

Anna Dorota Gut
Dyrektor Departamentu Wspierania Konsumpcji KOWR

OSIĄGNIĘCIA SPÓŁEK KOWR W HODOWLI BYDŁA MIĘSNEGO

12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa wykonuje uprawnienia właścicielskie dla 31 spółek hodowli roślin i zwierząt gospodarskich o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej, spośród których 6 zajmuje się hodowlą bydła ras mięsnych. Spółki nadzorowane przez KOWR mają znaczące osiągnięcia w zakresie hodowli bydła i wprowadzają wysokiej jakości materiał genetyczny do populacji masowej zwierząt gospodarskich.

W 2022 r. hodowlę bydła mięsnego prowadziło 6 spółek, w których utrzymywane były następujące rasy bydła: limousine, hereford oraz highland. Według stanu na 31 grudnia 2022 r. pogłowie krów stada podstawowego wynosiło 496 szt., z których najliczniejszą grupę stanowiło bydło rasy limousine (393 szt.).

Główne kierunki realizowanego przez spółki KOWR programu hodowlanego to przede wszystkim: maksymalizacja postępu genetycznego dla cech o dużym znaczeniu dla zrównoważonej produkcji wołowiny oraz zachowanie różnorodności genetycznej (ras bydła mięsnego) w celu zabezpieczenia materiału hodowlanego dla zróżnicowanych

Stado bydła rasy limousine w OHZ Przerzeczyn Zdrój Sp. z o.o.

Pogłowie bydła mięsnego w spółkach KOWR wg stanu na 31.12.2022 r.

SPÓŁKI HODOWLANE KOWR	Średnia liczba krów	Liczba krów ogółem	Krowy limousine	Krowy hereford	Krowy highland	Zwierzęta sprzedane do dalszej hodowli
PR Długie Stare Sp. z o.o.	240	239	239	-	-	31
PR-H Gałopol Sp. z o.o.	48	40	40	-	-	1
OHZ Garzyn Sp. z o.o.	12	13	-	-	13	1
HZZ Osowa Sień Sp. z o.o.	32	31	31	-	-	3
OHZ Przerzeczyn Zdrój Sp. z o.o.	86	83	83	-	-	33
SO Starogard Gdański Sp. z o.o.	90	90	-	90	-	19
Razem szt.	508	496	393	90	13	88

Bydło rasy highland w OHZ Garzyn Sp. z o.o.

systemów produkcji. Spółki uczestniczą również w realizacji programów hodowli realizowanych przez Polski Związek Hodowców i Producentów Bydła Mięsnego. W celu dalszego doskonalenia pogłowia bydła mięsnego w spółkach KOWR opracowana została w 2022 r. „Zrównoważona

strategia hodowli bydła mlecznego i mięsnego w jednoosobowych spółkach hodowli zwierząt o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej nadzorowanych przez KOWR na lata 2022–2030”, którą wdrożono do realizacji z początkiem roku 2023.

Uprawnienia właścicielskie KOWR wykonuje obecnie dla **31 spółek hodowli roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich. Do najistotniejszych celów działalności spółek należy zaliczyć** m.in.: ochronę zasobów genetycznych, wdrażanie nowych technologii oraz zaopatrywanie hodowli krajowej w najwyższej jakości materiał hodowlany.

Ze względu na niewygórowane wymagania środowiskowe hodowla bydła mięsnego w porównaniu z bydlęciem mlecznym wiąże się z o wiele mniejszymi kosztami utrzymania i nakładem pracy. Rasy bydła mięsnego, których hodowla prowadzona jest w spółkach nadzorowanych przez KOWR, cechuje wysoka zdrowotność, dobra kondycja, niska śmiertelność cieląt w okresie odchowu oraz zdolności adaptacyjne do warunków klimatycznych i żywieniowych.

Najczęściej stosowanym systemem utrzymania bydła mięsnego w spółkach KOWR jest system alkierzowy z dostępem do wybiegów oraz pastwiskowo-alkierzowy. System żywienia bydła mięsnego jest o wiele mniej pracochłonny

i kosztowny w porównaniu do wykorzystywanego w żywieniu krów mlecznych. W żywieniu bydła mięsnego wykorzystywane są przede wszystkim pasze objętościowe (m.in. kiszonka z kukurydzy, sianokiszonka) oraz niewielki dodatek pasz treściwych.

Rozród prowadzony jest w oparciu o krycie haremowe oraz sztuczną inseminację w ramach indywidualnego programu kojarzeń. Na coraz większą skalę stosowany jest również zabieg transferu zarodków (ET). Samice o najwyższej wartości hodowlanej poddawane są inseminacji nasieniem buhajów z czołówki list rankingowych, a wypłukane zarodki przenoszone są do biorczyń, w celu pozyskania większej liczby zwierząt o jak najlepszych parametrach hodowlanych i produkcyjnych. Do spółek KOWR sprowadzany jest również wysokiej jakości zagraniczny materiał hodowlany w postaci buhajów i jałowic oraz zarodków, które wspierają ciągły postęp hodowlany w stadach. Cielęta odchowywane są przy krowach mamkach do osiągnięcia ok. 6 miesiąca życia, a następnie odsadzane i wraz z wiekiem dzielone na poszczególne grupy technologiczne.

Odbiorcami materiału hodowlanego są przede wszystkim rolnicy indywidualni, którzy w 2022 roku zakupili do dal-

szej hodowli blisko 100 szt. zwierząt. Na produkcję żywca wołowego przeznaczono ponad 200 szt.

Zwierzęta ze stad spółek KOWR biorą udział w wystawach hodowlanych i pokazach o zasięgu krajowym i regionalnym, na których zdobywają tytuły czempionów i wiceczempionów oraz liczne wyróżnienia.

Spółki nadzorowane przez KOWR zajmujące się hodowlą bydła mogą poszczycić się osiągnięciami w zakresie hodowli i tym samym wprowadzaniem wysokiej jakości materiału genetycznego do populacji masowej zwierząt gospodarskich. Oferta handlowa obejmuje m.in. najwyższej jakości męski i żeński materiał zarodowy bydła ras mięsnych, tj. buhajki hodowlane i jałowice.

Jarosław Toruński
Departament Nadzoru nad Spółkami KOWR

Krowy rasy hereford wraz z cielętami w SO Starogard Gdański Sp. z o.o. z siedzibą w Rzeczej

DZIAŁAMY NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEJ KONSUMPCJI

Małgorzata Gośniowska-Kola
Zastępca Dyrektora
Generalnego KOWR

Jak sprawić, żeby Polacy dokonywali świadomych wyborów podczas zakupów żywności? Jak przekonać społeczeństwo, że warto – z wielu powodów – wybierać produkty wyprodukowane w kraju i z rodzimych surowców? Jak zachęcić do szukania na etykietach certyfikatów i oznaczeń jakości? Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa od kilku lat prowadzi działania na rzecz zmian postaw konsumenckich. Efekty są już widoczne.

To już fakt: konsumenci coraz chętniej sięgają po produkty wyprodukowane z krajowych surowców. Zjawisko to przybiera na sile. Trend lokalności i polskości wiąże się z poziomem rozwoju gospodarki i kształtowaniem się rynku. Lokalny patriotyzm, zainteresowanie regionalną produkcją, większa świadomość pochodzenia produktu, postawienie na jakość i indywidualność to oznaki zwiększającej się świadomości konsumentów. Coraz częściej przy tym szukamy wyzwań smakowych, nowych produktów charakteryzujących się oryginalnością, świeżością oraz wspomnieniem zapachu rodzinnego domu. A takie są nasze produkty tradycyjne i regionalne.

Polski konsument zaczyna zycliwie spoglądać na to, co bliskie, lokalne i swojskie. Jest gotów płacić za wartość dodaną, jaką rodzime produkty i marki dla niego niosą. Tego typu podejście charakteryzuje dojrzałe rynki, na których patriotyzm lokalny jest trendem dominującym (takie jak Francja, Niemcy czy Wielka Brytania). Idzie za tym element autokreacji. Polski klient widzi, że krajowe produkty są często lepsze od zagranicznych. I świadomie dokonuje wyboru...

W celu wyróżnienia wyjątkowych produktów regionalnych i tradycyjnych stworzono europejski system oznaczeń. Jego głównym zadaniem jest, po pierwsze, informowanie konsumentów, że trzymają w ręku produkt wysokiej jakości, po drugie – ochrona producentów przed nieuczciwymi konkurentami, wypuszczającymi na rynek podróbki.

W Polsce mamy również krajowe systemy jakości żywności, w których ramach certyfikowanych jest coraz więcej produktów. Dla przykładu: do tej pory na liście produktów regionalnych i tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi zarejestrowano

w Polsce blisko 2100 produktów. Ta lista stale się powiększa. Jednym z ostatnio umieszczonych na niej wyrobów jest zalewajka z Rogowa z woj. zachodniopomorskiego.

#KUPIJŚWIADOMIE

W tym obszarze nadal potrzebne są działania edukacyjne i promocyjne. Zrównoważona produkcja i konsumpcja wymagają bowiem systematycznego podejścia i współpracy podmiotów uczestniczących w całym łańcuchu dostaw, począwszy od producentów, a skończywszy na konsumentach. Proces ten zakłada m.in. prowadzenie działań edukacyjnych dla konsumentów, mających podnieść ich świadomość na temat zrównoważonej konsumpcji oraz związanym z nią stylem życia poprzez m.in. prowadzenie akcji informacyjnych na temat standardów i oznakowania produktów. Do takich działań należą kampanie realizowane przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, zachęcające do zwracania uwagi na informacje zawarte na opakowaniach produktów spożywczych. Przekonujemy konsumentów, że ich wybór ma ogromne znaczenie i edukujemy w zakresie świadomych decyzji zakupowych.

Jest bardzo widoczne, że wiele firm, nie tylko spożywczych, podkreśla polskie pochodzenie produktów, a przynajmniej deklaruje wspieranie polskich dostawców. W ostatnich latach zjawisko to przybrało na sile z kilku powodów. Pierwsza przyczyna to przesył zagranicznymi produktami i poczucie, że produkowane masowo wcale nie są lepsze od polskich. Dotyczy to zwłaszcza żywności. Drugi powód – jesteśmy przyzwyczajeni do polskich produktów, poszukujemy smaków znanych i lubianych.

W wielu państwach, zwłaszcza tych wysoko rozwiniętych, od kilku dekad widoczne jest zainteresowanie żywnością o tradycyjnych metodach produkcji i znanym pochodzeniu. Potrzeba

konsumentów znalazła odzwierciedlenie w europejskiej wspólnej polityce rolnej, którą śmiało można określić mianem polityki jakości.

Staramy się sprawdzać, czy i w jakim stopniu wzrasta świadomość konsumentka. W tym celu KOWR przygotował dedykowany quiz online, w którym wzięło udział prawie 49 tys. osób. Na zlecenie KOWR została przeprowadzona sonda uliczna, w której sprawdzana była wiedza z zakresu produkcji ekologicznej, a także przygotowany został dedykowany odcinek programu edukacyjnego. To pokazało, że wciąż jest potrzeba edukowania społeczeństwa, a zwłaszcza młodego pokolenia.

Powyższe działania KOWR korespondują z Celem 2: wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe, lepsze odżywianie, promować zrównoważone rolnictwo.

Prowadzone przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa działania promujące wytwarzanie i nabywanie żywności z oznaczeniami i certyfikatami w ramach systemów jakości są realizowane na kilku płaszczyznach, a ich przekazy kierowane są do producentów oraz do konsumentów. Wpisują się one w Cel 12 Zrównoważonego Rozwoju ONZ: Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji. Korespondują z Celem 2: Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo.

Przy właściwym postępowaniu rolnictwo może stanowić źródło żywności dla wszystkich i przynosić godny dochód, a jednocześnie przyczynić się do rozwoju obszarów wiejskich i ochrony środowiska. Nadszedł czas, aby przyjrzeć się sposobom produkcji, spożycia i dystrybucji żywności. Na to zwracamy uwagę konsumentów.

Z satysfakcją odnotowujemy wyniki badania „Polska wieś i rolnictwo 2023”. Mianowicie trzy czwarte respondentów deklaruje, że ważne jest dla nich, aby kupowana żywność była wyprodukowana w kraju. Tym samym znaczenie przypisywane kupowaniu polskich produktów wzrosło w stosunku do lat ubiegłych – z poziomu około 61% do blisko 76%. Obserwujemy, że – również dzięki działaniom prowadzonym przez KOWR – w ostatnich latach wyraźnie wzrasta patriotyzm konsumentki i tendencja do weryfikowania informacji o kraju pochodzenia produktów rolno-spożywczych.

Respondenci najczęściej zauważali podczas zakupów znak PRODUKT POLSKI – styczność z nim zadeklarowało 73,5% badanych. Logo produkcji ekologicznej jest nie tylko dobrze rozpoznawalne wśród konsumentów, lecz także wskazywane jako oznaczenie, które nierzadko decyduje o tym, że produkt z tym właśnie znakiem będzie wybrany podczas zakupów.

O wzroście świadomości dotyczącej ochrony środowiska może natomiast świadczyć, że co trzeci badany deklaruował, że zawsze wybiera opakowania biodegradowalne lub kupuje produkty bez opakowania.

Tendencje patriotyczne, w tym choćby żywiołowa sympatia dla sportowców czy kibicowanie narodowej drużynie, to niejedyne przykłady podejścia, które przenosi się także w sferę kuchni. Śmiało można powiedzieć, że słowa z wiersza Stanisława Jachowicza: „Cudze chwalicie, swego nie znacie” stopniowo stają się nieaktualne. Cieszy mnie, że KOWR – najwyżej oceniony we wspomnianym badaniu spośród instytucji rolnych – skutecznie realizuje powierzone działania, przyczyniając się do zmian postaw konsumentek, a tym samym do zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

PROMOCJA PRODUKTÓW PSZCZELICH PRZEZ KRAJOWY OŚRODEK WSPARCIA ROLNICTWA

Marcin Wroński
Zastępca Dyrektora
Generalnego KOWR

Zgodnie ze „Strategią promocji żywności Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi” główną instytucją administracji rządowej odpowiedzialną za promocję w kraju oraz za granicą wytwarzanych w Polsce produktów rolno-spożywczych – w tym miodów i produktów pszczelich – jest Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa.

12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

Na przestrzeni lat pszczelarstwo w Polsce rozwijało się w dużym stopniu dzięki wdrażanym programom wsparcia, których efektem była m.in. rosnąca liczba rodzin pszczelich – w 2022 r. wyniosła ona blisko 2,2 mln i była o 94% wyższa niż w 2009 r. Rosło także zainteresowanie prowadzeniem działalności pszczelarskiej. Liczba pszczelarzy w 2022 r. osiągnęła 91 tys., co oznaczało wzrost o 84% w stosunku do roku 2011. Średniej wielkości gospodarstwo pasieczne w kraju w 2022 r. posiadało 24 rodziny pszczele.

Największe gospodarstwa pasieczne zlokalizowane były w województwach: warmińsko-mazurskim, lubelskim, zachodniopomorskim i lubuskim. W Polsce dominują małe i średnie gospodarstwa pasieczne – 98% wszystkich gospodarstw posiada do 80 pni pszczelich. W ostatniej dekadzie produkcja miodu w Polsce wynosiła 13-24 tys. ton i nie wystarczała na pokrycie zapotrzebowania wewnętrznego, czego skutkiem był import miodu z rynków zagranicznych – głównie z Chin i Ukrainy.

Sektor pszczelarski jest jednym z kluczowych w kontekście wdrażania przez Komisję Europejską nowego podejścia do rolnictwa w Unii Europejskiej na bazie strategii „Europejski Zielony Ład” oraz będących jej częścią strategii „Od pola do stołu” oraz strategii na rzecz bioróżnorodności. Wsparcie branży zawiera także „Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2021–2030” MRiRW.

Po akcesji Polski do UE do końca 2022 r. – realizując mechanizm wsparcia rynku produktów pszczelich – rozliczono 5,7 tys. umów/projektów, w ramach których wydatkowano łącznie ponad 391 mln zł, w tym 50% z budżetu unijnego. Szacuje się, że w ramach działań realizowanych przez KOWR wspieranych było średniorocznie ponad 42 tys. pszczelarzy, głównie z gospodarstw rodzinnych, w których prowadzono produkcję pasieczną, wspomaganą i reprezentowanych przez związki oraz stowarzyszenia pszczelarskie. Z każdym kolejnym programem wzrastała wartość środków wypłaconych beneficjentom. Obserwowana była także tendencja wzrostowa wykorzystania dostępnych środków finansowych (od 88% do 98%).

Właściwie wspierany sektor pszczelarski, w tym poprzez promocję jego produktów na rynku krajowym oraz rynkach zagranicznych, przyczynia się do bezpieczeństwa żywnościowego i zachowania różnorodności biologicznej, a także zwiększenia potencjału produkcyjnego, opłacalności, dochodowości i konkurencyjności rolnictwa oraz producentów rolnych, w tym gospodarstw rodzinnych.

Obecnie Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa realizuje działania promujące produkty rolno-spożywcze, w tym miody i produkty pszczele, w kraju i za granicą (finansowane ze środków krajowych, unijnych i branżowych) oraz mające na celu poprawę konkurencyjności, efektywności oraz opłacalności produkcji, tj.:

1. Wspieranie rozwoju współpracy handlowej sektora rolno-spożywczego z zagranicą.

W 2022 r. i 2023 r. miód oraz produkty pszczele polscy przedsiębiorcy wraz z KOWR promowali podczas następujących międzynarodowych targów rolno-spożywczych: BIOFACH 2022 i BIOFACH 2023 w Niemczech w Norymberdze, Gulfood 2022 i Gulfood 2023 w Dubaju w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, IFE London 2022 i IFE London 2023 w Londynie w Wielkiej Brytanii, SIAL PARIS w Paryżu we Francji, Seoul Food and Hotel 2023 w Seulu w Korei Południowej oraz Anuga 2023 w Niemczech w Kolonii;

2. Prowadzenie i wsparcie działań promocyjnych, informacyjnych, edukacyjnych, kulturalnych (w tym w formie wystaw, pokazów oraz konkursów), w szczególności dotyczących produktów rolnych i żywnościowych, metod ich produkcji, a także systemów jakości produktów rolnych i żywnościowych.

Większość działań realizowanych jest pod hasłem #KupujŚwiadomie, a uwaga odbiorców skupiana jest na znaku PRODUKT POLSKI oraz logo produkcji ekologicznej. Głównym celem ww. działań jest zwiększenie spożycia żywności produkowanej w kraju, a przez to wzrost konkurencyjności polskich produktów rolno-spożywczych, także miodów i produktów pszczelich;

3. Obsługa branżowych i/lub międzybranżowych programów informacyjnych i/lub promocyjnych w ramach mechanizmu WPR „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”, realizowanych przez organizacje zrzeszające producentów, przetwórców i dystrybutorów, reprezentatywnych dla danej branży rolnej, jak również organizacje producentów lub ich zrzeszenia oraz inne organy sektora rolno-spożywczego. W 2023 r. KOWR obsługuje realizację dwóch programów promocyjno-informacyjnych dotyczących produktów rolnictwa ekologicznego, w tym m.in. miodów i produktów pszczelarskich, tj.:

- 2-letni program pn. „Przestaw się na eko – szukaj Euroliścia” (od kwietnia 2021 r.) zainicjowany przez Polską Izbę Żywności Ekologicznej, realizowany na rynku polskim,
- 3-letni program pn. „Żywność ekologiczna z UE – dobry wybór” (od marca 2023 r.) zainicjowany przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Przetwórców i Producentów Produktów Ekologicznych „Polska Ekologia”, realizowany w Zjednoczonych Emiratach Arabskich.

Ponadto w latach 2020–2023 (tj. do 30 kwietnia br.) na rynku Stanów Zjednoczonych i Kanady realizowany był także program pn. „Bioeurope wysokiej jakości”, także zainicjowany przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Przetwórców i Producentów Produktów Ekologicznych „Polska Ekologia”;

4. Obsługa 10 funduszy promocji produktów rolno-spożywczych, które zostały utworzone w celu wspierania marketingu rolnego, wzrostu spożycia i promocji produktów rolno-spożywczych. Pszczelarstwo wspierane jest

w ramach Funduszu Promocji Roślin Oleistych poprzez promocję określonych produktów pszczelich, tj. miodu, pyłku kwiatowego, propolisu oraz mlecza pszczelego. W 2023 r. ze środków Funduszu Promocji Roślin Oleistych finansowane lub współfinansowane są następujące zadania:

- „Biesiada miodowa” realizowana przez Krajową Radę Izb Rolniczych,
- VI Konferencja Pszczelarzy, Leśników i Ekologów „Zielony Parasol” oraz „Miód w kuchni” realizowane przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Przetwórców i Producentów Ekologicznych „Polska Ekologia”,
- działania edukacyjne w placówkach szkolnych – „Miody i inne produkty pszczelarskie – edycja 2”, „Edukacja miodowa w szkołach – edycja III”, działania informacyjne o zaletach miodu rzepakowego – spot edukacyjny w radio – edycja II, „Miodowe rowery w Warszawie”, „Miód w telewizji śniadaniowej”, stoisko edukacyjno-degustacyjne „Miód rzepakowy – edycja 2”, „Miodzinki i spółka odwiedzają szkoły”, „Miód w TV – felieton” oraz „Miody w przedszkolach” realizowane przez Krajowe Zrzeszenie Producentów Rzepaku i Roślin Białkowych,
- „Chroń owady zapylające i spożywaj produkty pszczele!” – działania edukacyjno-promocyjne o pszczołach i produktach pszczelich oraz „Żyj zdrowo i dbaj o owady zapylające” realizowane przez Polski Związek Pszczelarski;

5. Wdrażanie działania 3. „Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (w tym dwóch poddziałań: 3.1. „Wsparcie na przystępowanie do systemów jakości” oraz 3.2. „Wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych realizowanych przez grupy producentów na rynku wewnętrznym”). Wspierani są producenci rolni przystępujący do systemów jakości oraz grupy producentów realizujące inicjatywy informacyjne i promocyjne na rynku wewnętrznym w zakresie certyfikowanych produktów żywnościowych wysokiej jakości.

**KUPUJ ŚWIADOMIE
MIÓD I PRODUKTY PSZCZELE –
WSPIERAJ KRAJOWĄ GOSPODARKĘ PASIECZNĄ**

Miody i produkty pszczele wytwarzane w Polsce cechują się bardzo wysoką jakością, co ma istotne znaczenie w konkurowaniu z miodami importowanymi. Na krajowej liście pro-

duktów tradycyjnych prowadzonej przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (wg stanu na koniec września 2023 r.), znajdowały się 103 miody z różnych regionów Polski. Dodatkowo 10 polskich miodów posiada unijne certyfikaty produktów regionalnych i tradycyjnych, tj.:

- miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich (Chronione Oznaczenie Geograficzne),
- miód kurpiowski (Chronione Oznaczenie Geograficzne),
- miód drahimski (Chronione Oznaczenie Geograficzne),
- podkarpacki miód spadziowy (Chroniona Nazwa Pochodzenia),
- miód z Sejneńszczyzny/Łódzieszczyzny/Seinu/Lazdiju krasto medus (Chroniona Nazwa Pochodzenia – produkt zarejestrowany na podstawie wniosku transgranicznego złożonego wspólnie z Litwą),
- miód spadziowy z Beskidu Wyspowego (Chroniona Nazwa Pochodzenia),
- półtorak staropolski tradycyjny (miód pitny, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność),
- dwójniak staropolski tradycyjny (miód pitny, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność),
- trójniak staropolski tradycyjny (miód pitny, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność),
- czwórniak staropolski tradycyjny (miód pitny, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność).

Do rozwoju krajowego sektora pszczelarskiego niezbędne jest: dalsze wdrażanie programów jego wsparcia, poprawianie pozycji rynkowej polskiego miodu i produktów pszczelich, podejmowanie odpowiedzialnych decyzji zakupowych przez konsumentów, odpowiednie oznakowanie produktów przez pszczelarzy, promocja krajowego miodu i produktów pszczelich w kraju oraz dywersyfikacja i rozwijanie zasięgu kanałów dystrybucji (w tym poprzez rozwój sprzedaży bezpośredniej i rolniczego handlu detalicznego – RHD). Niezwykle istotna jest także dalsza integracja branży pszczelarskiej w celu wzmocnienia jej pozycji rynkowej w łańcuchu dostaw żywności. Producenci żywności i dystrybutorzy (w tym miodu i innych produktów pszczelich) powinni jak najczęściej korzystać z oznaczenia PRODUKT POLSKI, a zadaniem administracji rolnej jest propagowanie tej inicjatywy. Znak PRODUKT POLSKI¹, dzięki prostej grafice nawiązującej do polskiej flagi, jest łatwo zauważalny przez konsumentów, którzy kraj pochodzenia traktują jako jedno z kryteriów wyboru produktów rolno-spożywczych, w tym miodów i produktów pszczelich².

1. Logo PRODUKT POLSKI można pobrać bezpłatnie ze strony internetowej MRiRW www.gov.pl/rolnictwo/produkt-polski, na której znajdują się również wszystkie niezbędne informacje i regulacje prawne dotyczące znaku.
2. Wyniki badania „Polska Wieś i Rolnictwo 2023” potwierdzają trend konsumencki dotyczący rosnącego patriotyzmu konsumenckiego. W ww. badaniu blisko 76% respondentów (wobec 61% w 2022 r. i 2021 r.) wskazało, że „bardzo ważne” i „raczej ważne” jest dla nich, by żywność, którą kupując była wyprodukowana w Polsce z krajowych surowców.
Źródło: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/polska-wies-i-rolnictwo> odczyt – październik 2023 r.).

NOWY ROK, NOWE RYNKI ZAGRANICZNE — PROMOCJA NA POLSKICH STOISKACH NARODOWYCH

12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

8 WZROST
GOSPODARZY
I GODNA PRACA

Oferta działań promocyjnych na zagranicznych targach rolno-spożywczych przygotowana przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa na 2024 rok to aż 22 wydarzenia. Przed firmami otwiera się szereg nowych możliwości. Polskie produkty zostaną zaprezentowane w Europie, Azji, Ameryce Północnej oraz Afryce. Warto przeczytać, co o promocji w ramach polskich stoisk narodowych organizowanych przez KOWR mówią firmy, które już skorzystały z takiej możliwości.

Otwarcie polskiego stoiska narodowego, targi FHA Food & Beverage w Singapurze, 2023 r.

KOWR, zgodnie ze strategią określoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, organizuje narodowe stoiska wystawiennicze podczas najważniejszych targów rolno-spożywczych na świecie. Plan zagranicznych wydarzeń targowych w każdym roku tworzony jest z myślą, aby zapewnić polskim przedsiębiorcom możliwość zaprezentowania oferty eksportowej w krajach najbardziej perspektywicznych dla rozwoju współpracy handlowej. KOWR analizuje zainteresowanie kierunkami eksportowymi wśród polskich przedsiębiorców, obserwuje też sytuację na świecie, sprawdza, które targi cieszą się największym zainteresowaniem i prestiżem.

Ważnym kierunkiem eksportowym dla Polski są kraje Unii Europejskiej. Dzięki swobodnemu przepływowi towarów, współpracy gospodarczej przy braku ograniczeń weterynaryjnych czy fitosanitarnych, aż 74%¹ eksportu polskich towarów rolno-spożywczych trafia na rynek

unijny. Polscy przedsiębiorcy, którzy zdecydują się na udział w targach w ramach działań realizowanych przez KOWR w 2024 r. mogą wybierać spośród szerokiego wachlarza wydarzeń w krajach europejskich, takich jak Niemcy, Francja, Hiszpania, Grecja, Rumunia, Wielka Brytania czy Niderlandy. Są wśród nich najważniejsze imprezy targowe, m.in. SIAL Paris, IFE London oraz ISM Kolonia, ale też mniejsze, lokalne targi w krajach południowej Europy.

KOWR w ofercie swoich działań na 2024 r. po raz pierwszy proponuje polskim eksporterom renomowane targi PLMA World of Private Label, odbywające się od trzydziestu pięciu lat w Amsterdamie, które skupiają sprzedawców detalicznych, hurtowników i eksporterów produktów sprzedawanych pod markami własnymi. Niderlandzkie targi to dla nich platforma do nawiązywania nowych kontaktów, pozwalająca na zaprezentowanie swojego potencjału, szczególnie jeśli chodzi o innowacyjne produkty. Sektor „private label” cieszy się coraz większą popularnością, zwłaszcza w branży spożywczej. Jak mówi przedstawiciel firmy POPCROP, Damian Jastrzębski, warto brać udział w targach dedykowanych markom własnym: „Polska i polscy producenci mają ogromny potencjał sprzedażowy na świecie, ale potrzebny jest bardzo duży wkład finansowy do wypromowania swojej marki, którego większość przedsiębiorstw nie ma. Przedstawiciele wielu firm, tzw. brand owners, którzy mają w swoim kraju mocno rozwiniętą dystrybucję, nie chcą promować obcej marki, nawet tej najlepszej i najbardziej innowacyjnej, tylko chcą rozwijać swój brand. Dla mniejszych firm sprzedaż pod „private label” stanowi szansę. Dodatkowo dominującą siłą sprzedażową w UE mają dyskonty, a te również systematycznie rozbudowują swoją ofertę marki własnej”.

1. Dane za 2022 r.

Polskie stoisko narodowe, targi Foodex Saudi, 2023 r.

Oprócz wielu wydarzeń targowych odbywających się na terenie Europy, KOWR jest aktywny również na bardziej odległych rynkach. Na pytanie „Czy firma stawiająca dopiero pierwsze kroki w eksporcie powinna wybierać wydarzenia targowe w bliskich krajach (UE), czy wręcz przeciwnie – warto próbować swoich sił na dalekich rynkach?“, rzecznik prasowy firmy Prymat Marta Klęka-Nowa odpowiada: „Nie ma tu jednej recepty. Rynek UE jest teoretycznie łatwiejszy, bez formalności celnych, bliski odległościowo. Jednakże konkurencja w UE jest ogromna. Zachodnia Europa czy choćby Czechy i Słowacja zorientowane są na marki własne. Oczywiście istnieje etniczny rynek polonijny, ale nie można oczekiwać na nim wysokiej dynamiki. Warto więc przyrzeć się krajom „zamorskim“, rozwijającym się, na których paradoksalnie szybciej i łatwiej można zaistnieć ze swoim brandem“. Na te potrzeby stara się odpowiedzieć KOWR wprowadzając do swojej oferty działań nowe, atrakcyjne kierunki, na których przedsiębiorcy mogą promować swoje produkty.

W planie promocyjnym na 2024 r. uwzględniony został również rynek USA. Podczas targów Sweets and Snacks Expo w Indianapolis KOWR po raz pierwszy zorganizuje narodowe stoisko informacyjno-promocyjne. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej to interesujący, ale jednocześnie bardzo wymagający kierunek dla wielu eksporterów. Polskie słodczy są już tam znane i stanowią aż 18% wartości eksportu towarów rolno-spożywczych do USA². Wyroby cukiernicze to ważna część polskiego eksportu, stanowi ona 7% wartości całego polskiego eksportu towarów rolno-spożywczych³. Wielu producen-

Pokazy kulinarne na polskim stoisku narodowym, targi Foodex Japan 2023 r.

tów słodczy i przekąsek współpracuje z KOWR. Firmy z tej branży są zainteresowane udziałem w targach dedykowanych słodczym i przekąskom, takich jak ISM w Dubaju czy Kolonii. Według Adrianny Grabskiej z firmy Sweet Brands: „Targi ISM w Kolonii i Dubaju są dla nas szczególnie ważne. Tutaj mamy gwarancję, że klient jest zainteresowany naszą kategorią produktu i mimo że są to nieporównywalnie mniejsze targi od targów ogólnospożywczych, to tak samo przekładają się na liczbę zawartych kontraktów“.

KOWR po raz pierwszy będzie obecny na targach w Azerbejdżanie, który wykazuje rosnące zainteresowanie polską ofertą żywności. Potencjał tego rynku został dostrzeżony w 2022 r., kiedy to KOWR zorganizował, we współpracy z Ambasadą RP w Baku, misję handlową azerbejdżańskich przedsiębiorców do Polski. W ramach misji odbyły się rozmowy biznesowe z polskimi firmami, skutkujące zawarciem kontraktów z największymi sieciami handlowymi Azerbejdżanu.

Polskie stoisko narodowe, targi SIAL Paris, 2022 r.

Kazachstan to kolejny nowy, w stosunku do tegorocznego planu, punkt na mapie działań promocyjnych KOWR. Kraj ten pozostaje jednym z ważniejszych rynków dla polskiego eksportu rolno-spożywczego wśród krajów Azji Centralnej. W 2022 r. wartość eksportu do tego kraju wzrosła prawie o 50% r/r, osiągając poziom 84,1 mln euro. Jest to rynek niepozabawiony wyzwań, lecz oferujący duży potencjał dla polskich eksporterów. Władysław Sikorski z firmy Kupiec mówi: „Jeśli chodzi o biznes w Kazachstanie, to nie można do tego podejść zero-jedynkowo. Wszystko zależy od tego jaka jest branża i produkt. Polskie produkty żywnościowe są atrakcyjne dla tego rynku. To jest dobry kierunek dla wielu polskich producentów, ponieważ można stamtąd dystrybuować do krajów sąsiadujących.“

Również targi w krajach arabskich przyciągają polskie firmy. Zjednoczone Emiraty Arabskie i Królestwo Arabii Saudyjskiej nie są samowystarczalne w zakresie produkcji żywności, ponieważ leżą na Półwyspie Arabskim, gdzie panuje gorący, pustynny klimat. Z tego powodu są to kraje o dużym potencjale importowym. W opinii przedsiębiorców, aby zaistnieć na rynku bliskowschodnim, należy być obecnym na targach: „W krajach arabskich rozmawia się, spotyka, pielęgnuje osobisty kontakt z klientem. Targi w ZEA i Arabii Saudyjskiej są nieopowtarzalną okazją właśnie do takich spotkań z kontrahentami z wielu

2. Dane za 2022 rok.

3. jw.

Adrianna Grabska, Sweet Brands

Myszę, że połowę naszego sukcesu zawdzięczamy udziałowi w targach za pośrednictwem KOWR. Nasz budżet targowy jest nieduży i tutaj bardziej odpowiada nam zakup mniejszej przestrzeni na stoisku narodowym niż inwestowanie w duże stoisko, które i tak ginęłoby w tłumie. Wystawiając się z KOWR pod szyldem Poland Tastes Good, wyglądamy tak samo jak bardzo duże firmy, mimo że rozmiary naszych przedsiębiorstw są nieporównywalne. Daje nam to też wiarygodność w oczach klienta. Tak jest w szczególności podczas lokalnych targów w Azji bądź Zatoce Perskiej – kierunkach, gdzie bardzo dużą wagę przykładana się do tego, czy stoisko jest zorganizowane z ramienia rządu.

Marcin Świątek, Biański Owoc

Na pewno nie należy się ograniczać czy koncentrować tylko na jednym kierunku, bez względu na to, czy to jest Europa, Afryka czy Azja. Trzeba zawsze swoją uwagę koncentrować na kilku kierunkach, a to z prostej przyczyny: tak jak jest w przypadku jabłek, nie tylko Polska jest ich producentem. Sporo krajów, do których wysyłamy nasze jabłka, prowadzi również swoje sady jabłoniowe, ale zupełnie w innej porze roku niż my lub ich produkcja jest niewystarczająca nawet na potrzeby rodzimego rynku. W takim przypadku, pomimo teoretycznej konkurencji pomiędzy nami, dzięki sezonowości udaje się znaleźć „okienko” do współpracy. A może się zdarzyć, że właśnie to „okienko” w różnych zakątkach świata będzie przypadkowo na różne miesiące w roku, dzięki czemu nasza sortownia cały czas będzie miała płynność pracy.

Sylwester Kwiatkowski, Zarzeczy

O działaniach promocyjnych KOWR dowiedzieliśmy się na targach Anuga dwa lata temu i poprosiliśmy o wpisanie nas na listę mailingową. Cieszymy się, że możemy uczestniczyć w tego typu promocji. Oceniamy bardzo wysoko organizację stoisk narodowych, a także profesjonalizm osób wspomagających. Udział w targach z KOWR pozwala nam zaoszczędzić środki finansowe oraz ułatwia organizację. Ponadto stoiska te cieszą się dużą renomą i uznaniem naszych klientów.

Patrycja Król, Kaskat

Targi branżowe to przestrzeń do robienia biznesu, generowania nowych kontaktów i sposób na realizowanie naszych celów biznesowych. Warto kilkakrotnie jeździć na te same imprezy targowe. Jest to okazja do spotkania z obecnymi klientami, którzy często przylatują z różnych kontynentów w jedno miejsce. Udział w tego typu wydarzeniach przynosi również wiele innych korzyści. Jest to na przykład doskonała okoliczność do zaprezentowania swojej oferty szerokiemu gronu potencjalnie zainteresowanych odbiorców. W ten sposób zwiększamy rozpoznawalność swojej marki i docieramy do nowych klientów. A nowe kierunki są przez nas zawsze wnikliwie analizowane. Udział w nowych targach zwiększa szansę na zawarcie nowych znajomości, które później możemy rozwijać, doprowadzając w konsekwencji do zawarcia nowych kontraktów.

Marta Kłęka-Nowa, Prymat

Największe efekty przynosi nam udział w stoiskach narodowych KOWR, które posiadają świetne lokalizacje. Nie bez znaczenia jest fakt, że stoisko w ramach promocji narodowej może być mniejsze niż minimum wymagane przy udziale indywidualnym. Wreszcie – stoisko narodowe to nie tylko sama ekspozycja i promocja, ale również wsparcie organizacyjne KOWR przy przygotowaniu do targów, ich organizacji i udziale (transport próbek, hostessy, tłumacze itp.).

Rozmowy biznesowe na polskim stoisku narodowym, targi ISM Kolonia 2023 r.

krajów Zatoki Perskiej i Afryki Północnej. Ważna jest tu jednak cierpliwość. Niejednokrotnie kilka lat trzeba prowadzić rozmowy, odbywać spotkania, żeby kontrakt został sfinalizowany. A dlaczego kierunek arabski? Stosunkowo blisko, rynki rozwijające się, z sympatią traktujące dostawców z Polski” – mówi rzecznik prasowy z firmy Prymat Marta Kłęka-Nowa.

Należy również pamiętać o krajach azjatyckich, w których KOWR, w ramach stoisk narodowych, promuje polską żywność. Japonia, Singapur, Tajlandia, Korea Południowa, Wietnam to państwa, do których zawitają polscy eksporterzy w przyszłym roku. Nawet niewielkie firmy nie powinny się obawiać podejmowania prób ekspansji na azjatyckie rynki. Adrianna Grabska ze Sweet Brands opowiada właśnie o takiej perspektywie: „Z naszego punktu widzenia, a jest to punkt widzenia małego przedsiębiorstwa, rekomendowalibyśmy wystawianie się na rynkach dalekich. Część rynków światowych radzi sobie dobrze i uważa produkty z Europy za produkty o wysokiej jakości. W rynkach azjatyckich widzimy ogromny potencjał i na dzień dzisiejszy są to nasze główne rynki eksportowe. Obecność na nich zawdzięczamy właśnie udziałowi w lokalnych targach. W większości z tych targów braliśmy udział za pośrednictwem KOWR i tę formułę cenimy sobie najbardziej. Małej, niedoświadczonej w eksporcie firmie bardzo trudno by było zorganizować sobie samemu stoisko na odpowiednim poziomie. Chodzi nie tylko o koszt, ale także o nakład czasu, jakiego by to wymagało.”

Warto szukać nowych rynków zbytu, a udział w stoiskach narodowych może znacząco ułatwić rozpoczęcie oraz rozwój działalności eksportowej. Potwierdza to Marcin Świątek z Biańskiego Owocu: „Targi to obecnie jedna z najlepszych form promowania polskich produktów, szczególnie na stoiskach narodowych, gdzie firmy przestają być anonimowe i odbiorca od razu wie, z jakim krajem ma do czynienia. Uważamy, że obecność na targach branżowych w najróżniejszych zakątkach świata jest koniecznością w dzisiejszych czasach. Cały czas trzeba dywersyfikować rynki.” KOWR odpowiada na potrzeby przedsiębiorców poprzez ciągle poszerzanie oferty zagranicznych działań promocyjnych.

Plan zagranicznych działań promocyjnych KOWR na 2024 r. można znaleźć na stronie internetowej: <https://www.gov.pl/web/kowr/plan-zagranicznych-dzialan-promocyjnych-kowr>

Marta Czaban
Departament Wsparcia Eksportu KOWR

RYNEK ZBÓŻ

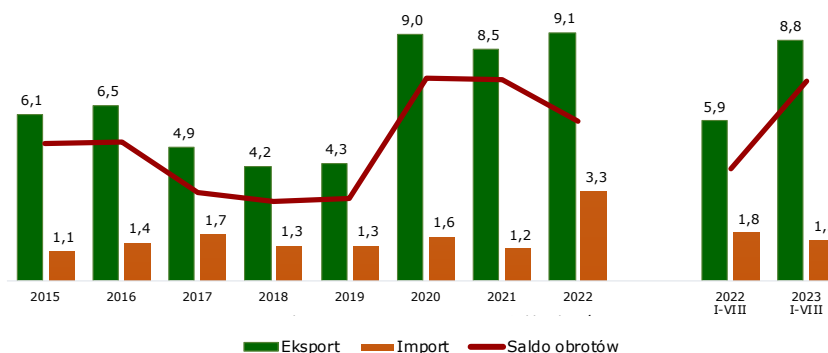
Według Departamentu Rolnictwa USA (USDA) przewidywana na bieżący sezon 2023/2024 światowa produkcja zbóż ogółem (2,28 mld ton, wzrost o 2% r/r) będzie tylko o 2 mln ton większa od przewidywanego zużycia. W efekcie globalne zapasy ziarna na koniec sezonu 2023/2024 mogą utrzymać się na poziomie zbliżonym do sezonu 2022/2023 i wynieść blisko 0,6 mld ton.

Zbiory zbóż ogółem w UE-27 w sezonie 2023/2024 według USDA są szacowane na poziomie ponad 270 mln ton, o 1% wyższym niż w sezonie 2022/2023. Będą one o około 10 mln ton większe od zużycia, które oceniane jest na 261 mln ton. W tej sytuacji zwiększą się możliwości eksportowe unijnych podmiotów.

W krajach WNP¹ zbiory zbóż ogółem w sezonie 2023/2024 mogą wynieść 222,5 mln ton i być o 5% mniejsze niż w sezonie 2022/2023. USDA szacuje, że w Rosji zbiory prawdopodobnie ulegną obniżeniu o 8%, do 125 mln ton (w tym pszenicy 85 mln ton, spadek o 8%), natomiast w Ukrainie – wzrosną o 3%, do 57 mln ton (w tym pszenicy 22,5 mln ton, wzrost o 5%, a kukurydzy 28 mln ton, wzrost o 4%).

Globalne zbiory pszenicy w sezonie 2023/2024 mogą wynieść 783 mln ton wobec 789,5 mln ton w poprzednim sezonie. Wzrostu zbiorów można oczekiwać głównie w Argentynie (o 31,5%, do 16,5 mln ton), Turcji (o 13%, do 19,5 mln ton), USA (o 10%, do 49 mln ton), Indiach (o 9%, do 113,5 mln ton) oraz w Ukrainie (o 5%, do 22,5 mln ton). Mniejsze zbiory pszenicy przewidywane są m.in.: w Australii (o 38%, 24,5 mln ton), Rosji (o 8%, 85 mln ton), Kanadzie (o 10%, 31 mln ton) oraz w Chinach (o 0,5%, 137 mln ton). W Unii Europejskiej zbiory pszenicy pozostaną prawdopodobnie na poziomie 134 mln ton.

Polski handel zagraniczny ziarnem zbóż (w mln ton)

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych Ministerstwa Finansów, za 2023 r. dane wstępne.

Zbiory pozostałych zbóż na świecie w sezonie 2023/2024 szacowane są na poziomie blisko 1,5 mld ton, o 3,5% wyższym niż w poprzednim sezonie, w tym kukurydzy – 1,21 mld ton (wzrost o 5%) i sorga – 61 mln ton (wzrost o 11%). Zbiory pozostałych zbóż (m.in. jęczmienia, owsa i żyta) mogą być mniejsze niż w sezonie 2022/2023. Spadku zbiorów zbóż gruboziarnistych można się spodziewać m.in.: w Australii (o 30%, 13 mln ton), Kanadzie (o 14%, 26 mln ton), Rosji (o 10%, 40 mln ton) i Brazylii (o 5%, 134 mln ton). Zbiory większe niż rok wcześniej szacowane są m.in.: w UE (o 2,5%, 136 mln ton), USA (o 11%, 397 mln ton) oraz Argentynie (o 56%, 64 mln ton).

W Polsce zbiory zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi (bez kukurydzy, gryki i prosa) w sezonie 2023/2024 GUS szacuje na 26,1 mln ton wobec 26,9 mln ton w 2022 r. (spadek o 3%). Zbiory pszenicy oszacowano na poziomie blisko 13 mln ton, o 3% niższym niż w poprzednim roku gospodarczym. GUS ocenił, że tegoroczne zbiory jęczmienia, tak jak przed rokiem, wyniosły 2,8 mln ton. Zbiory pozostałych zbóż kształtowały się na poziomie niższym niż w 2022 r., z wyjątkiem żyta, którego zbiory wzrosły o 4%, do 2,5 mln ton².

Wzrost powierzchni zasiewów kukurydzy (o 4,6%, do 1,25 mln ha) wskazuje, że zbiory kukurydzy w 2023 r. mogą ukształtować się na poziomie wyższym niż przed rokiem.

W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. podaż zbóż do skupu była znacząco większa niż przed rokiem, do czego przyczyniły się m.in. dopłaty do zbóż sprzedawanych przez rolników. Sytuacja ta umożliwiła rekordową sprzedaż ziarna zbóż na rynki zagraniczne. W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. z Polski wywieziono łącznie 8,8 mln ton ziarna zbóż (o 51% więcej niż przed rokiem), w tym: 4,8 mln ton (2,1 razy więcej r/r) pszenicy, 2,8 mln ton (wzrost o 9%) kukurydzy, 448 tys. ton (wzrost o 37%) pszenżyta, 331 tys. ton (wzrost o 29%) żyta, 320 tys. ton (wzrost o 25%) jęczmienia, 75 tys. ton (spadek o 27%) owsa oraz 20 tys. ton (wzrost o 5%) pozostałych zbóż – głównie prosa i gryki³.

Krajowi eksporterzy lokowali zboże głównie na rynku unijnym (5,2 mln ton, 59% wywiezionego ziarna ogółem), przede wszystkim w Niemczech (3 mln ton – 34,5% eksportu ziarna) i Niderlandach (1,1 mln ton – 12%). Do krajów trzecich wywieziono 3,6 mln ton ziarna, 41% eksportu zbóż (głównie pszenicę) eksportowano do Nigerii

1. Do statystyk USDA w skład WNP wchodzi: Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan, Ukraina i Uzbekistan.

2. Przewidywany szacunek głównych ziemniaków rolnych i ogrodniczych w 2023 r., Informacja sygnałowa GUS opublikowana 29.09.2023 r.

3. Wyniki polskiego handlu zagranicznego asortymentem zbożowym dotyczą wybranych towarów z pozycji CN 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1007, 1008 i zostały obliczone na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów. Wyniki te obejmują wymianę z państwami UE i krajami trzecimi.

(1,1 mln ton, 13% eksportu ziarna ogółem), RPA (0,6 mln ton, 7%) oraz Wielkiej Brytanii (231 tys. ton, 3%).

W pierwszych ośmiu miesiącach 2023 r. eksport pszenicy wyniósł 4,8 mln ton wobec 2,3 mln ton w analogicznym okresie 2022 r. (wzrost 2,1 razy). Największy wolumen wywozu pszenicy odnotowano do krajów pozaunijnych (3,3 mln ton, 70% eksportu tego ziarna), głównie do Nigerii (1,1 mln ton, 23%), RPA (606 tys. ton, 13%), USA (228 tys. ton, 5%) i Angoli (211 tys. ton, 4%). Do krajów unijnych wywieziono 1,4 mln ton, 30% eksportu tego zboża. Ważnymi odbiorcami pszenicy wśród krajów UE były Niemcy (1,2 mln ton, 24% eksportu tego zboża) oraz Hiszpania (108 tys. ton, 2%).

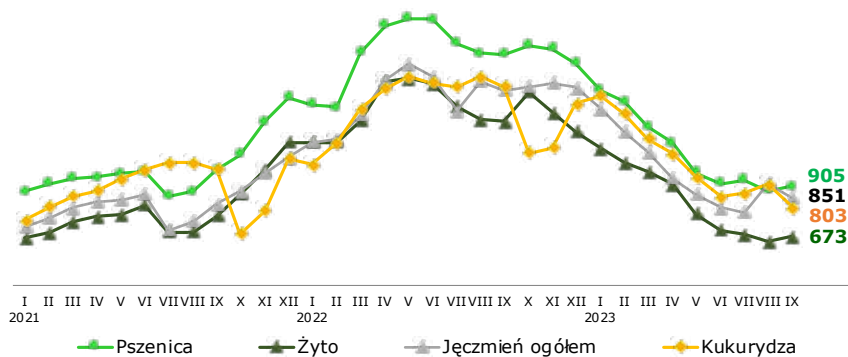
Eksport kukurydzy z kraju w okresie ośmiu miesięcy 2023 r. ukształtował się na poziomie 2,8 mln ton wobec 2,6 mln ton w poprzednim roku (wzrost o 9%). Kukurydzę wywożono przede wszystkim do krajów UE (2,6 mln ton, 91% eksportu tego zboża). Odbiorcą kukurydzy były głównie Niemcy (blisko 1 mln ton, 35% eksportu), Niderlandy (821 tys. ton, 29%) i Belgia (123 tys. ton, 4%). Kraje pozaunijne zakupiły 266 tys. ton kukurydzy, co stanowiło 9% eksportu tego zboża. Spośród krajów trzecich najwięcej kukurydzy wyeksportowano do Wielkiej Brytanii (216 tys. ton, 8% eksportu) i Norwegii (42 tys. ton, 1,5%).

Niemcy były także głównym odbiorcą jęczmienia i żyta z Polski (odpowiednio 199 tys. ton i 285 tys. ton, tj. 62% i 81% eksportu tych zbóż). Najwięcej owsa dostarczono do Niderlandów (43 tys. ton, 57% eksportu tego zboża) oraz Niemiec (20 tys. ton, 27%).

W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. import ziarna zbóż do Polski wyniósł blisko 1,5 mln ton i był o 15% niższy niż w tym samym okresie przed rokiem. Najwięcej przywieziono kukurydzy, która stanowiła 45% (672 tys. ton) wolumenu importu ziarna zbóż ogółem. W strukturze importu pszenica stanowiła 41% (612 tys. ton), a jęczmień – 11% (161 tys. ton).

W pierwszych ośmiu miesiącach 2023 r. przywóz ziarna zbóż do Polski z krajów trzecich wyniósł 1 mln ton, w tym z Ukrainy sprowadzono 984 tys. ton (66% importu ziarna ogółem). Z Ukrainy importowano głównie kukurydzę (596 tys. ton – 89% wolumenu importu tego zboża ogółem). Import ukraińskiej pszenicy wyniósł 347 tys. ton (57%), a jęczmienia –

Ceny skupu zbóż w Polsce w zł/t (bez VAT)

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych GUS.

28 tys. ton (17%). Do Polski sprowadzono również niewielkie ilości żyta, które w 37% pochodziło z Ukrainy (2 tys. ton).

Tak jak w latach wcześniejszych zboża importowano także ze Słowacji (173 tys. ton – 12% importu ziarna, w tym 154 tys. ton pszenicy) oraz z Czech (97 tys. ton – 7%, w tym 85 tys. ton pszenicy).

W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. saldo handlu zagranicznego ziarnem zbóż było dodatnie i ukształtowało się na poziomie 7,3 mln ton (o 79% wyższym niż przed rokiem). Równocześnie saldo wartościowe wyniosło 1,9 mld euro i było o 37% wyższe niż w analogicznym okresie 2022 r.

Od początku 2023 r., zarówno na giełdach amerykańskich, jak i w Unii Europejskiej, obserwowana była spadkowa tendencja cen zbóż. Zerwanie przez Rosję umowy zbożowej w połowie lipca 2023 r. i wynikające z tego straty w infrastrukturze portowej Ukrainy zarówno na Morzu Czarnym, jak i na Dunaju, spowodowały czasowy wzrost cen (zwłaszcza pszenicy) na giełdach światowych, w tym również w kraju. Podaż ziarna z nowych zbiorów na Półkuli Północnej przyczyniła się do niewielkiego obniżenia ich cen. Jednak we wrześniu 2023 r. ceny zbóż wzrosły w reakcji na osłabienie kursu euro względem dolara oraz przewidywane w sezonie 2023/2024 zmniejszenie światowej podaży pszenicy wysokiej jakości, ze względu na suszę u niektórych kluczowych eksporterów tego zboża (Australia, Kanada) i opady deszczu w Rosji oraz Ukrainie. Sytuacja ta oddziaływała na ceny w kraju.

Według GUS we wrześniu 2023 r. średnia cena pszenicy w kraju ukształtowała się na

poziomie 905 zł/t, o 2% wyższym niż przed miesiącem, ale o 40% niższym niż w analogicznym miesiącu 2022 r. Za żyto w skupie płacono przeciętnie 673 zł/t, o 4% więcej niż przed miesiącem, ale o 44% mniej niż przed rokiem. Średnia cena jęczmienia wyniosła 851 zł/t i była o 7% niższa niż miesiąc wcześniej oraz o 37% niższa niż przed rokiem.

W kolejnych tygodniach października 2023 r. kontynuacja eksportu ziarna z Ukrainy przez porty położone nad Dunajem oraz podaż kukurydzy z rozpoczynających się nowych zbiorów osłabiły presję na wzrost cen zbóż.

W okresie 9-15 października 2023 r. w zakładach zbożowych objętych monitoringiem ZSRIR MRiRW cena pszenicy konsumpcyjnej ukształtowała się na poziomie 971 zł/t, o 2% wyższym niż przed miesiącem. Za żyto konsumpcyjne płacono 638 zł/t, o 1% mniej niż miesiąc wcześniej. W ciągu miesiąca cena jęczmienia paszowego wzrosła o 6%, do 798 zł/t. W porównaniu z cenami sprzed roku ziarno pszenicy było tańsze o 39%, jęczmienia – o 40%, a żyta – o 48%.

We wrześniu 2023 r. podaż kukurydzy z nowych zbiorów, przy dużej podaży ziarna paszowego, przyczyniła się do spadku cen tego zboża. Sytuację cenową na krajowym rynku kukurydzy determinowały też kierunki zmian cen kontraktów na giełdzie Matif.

We wrześniu 2023 r. (według GUS) za kukurydzę uzyskiwano 803 zł/t, o 12% mniej niż w sierpniu 2023 r. i o 41% mniej niż rok wcześniej.

Zwiększające się dostawy kukurydzy do skupu wywierały presję na dalszy spadek cen tego ziarna. W zakładach zbożowych obje-

tych monitoringiem ZSRIR MRiRW w okresie 9–15 października 2023 r. za kukurydzę „suchą” średnio w kraju uzyskiwano 843 zł/t, o 5% mniej niż miesiąc wcześniej oraz o 41% mniej niż przed rokiem.

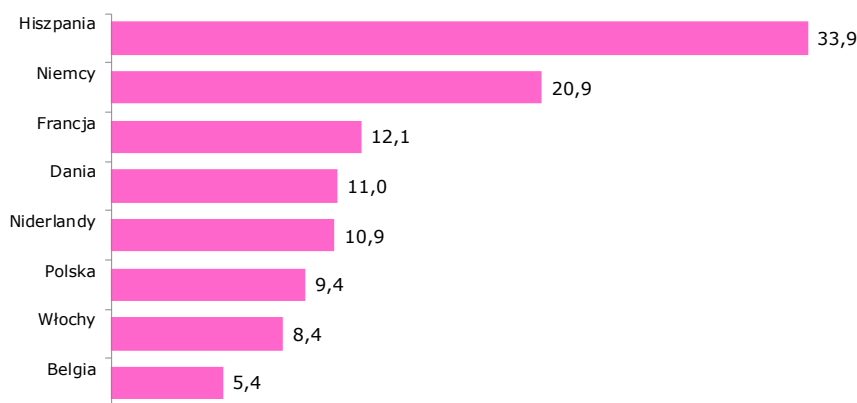
Obecnie światowy rynek pozostaje pod wpływem dużej podaży ziarna z nowych zbiorów oraz intensywnej sprzedaży zbóż ze strony Rosji i Ukrainy, po konkurencyjnych cenach. Do końca 2023 r. kierunek zmian cen na rynkach międzynarodowych będzie uzależniony od popytu na ziarno, jak również od sytuacji podażowej u głównych światowych producentów. Niepewność sytuacji na rynku zbożowym powoduje, że kierunki zmian cen na głównych giełdach światowych (w tym na giełdzie Matif) będą miały istotny wpływ na sytuację cenową w kraju.

RYNEK WIEPRZOWINY

Departament Rolnictwa Stanów Zjednoczonych (USDA) w październikowej prognozie przewiduje, że w 2023 r. globalna produkcja wieprzowiny może wynieść 115,5 mln ton, o 0,8% więcej niż w 2022 r. W Chinach i USA, będących największymi producentami żywca wieprzowego, produkcja prawdopodobnie wzrosła odpowiednio o 2% (do 56,5 mln ton) i 1% (do 12,4 mln ton). Wzrost produkcji wieprzowiny przewidywany jest również w Brazylii (o 6%, do 4,6 mln ton), Wietnamie (o 6%, do 3,5 mln ton) i Rosji (o 1%, do blisko 4 mln ton). Produkcja ulegnie redukcji m.in. w Unii Europejskiej (o 3,5%, do 21,5 mln ton), Kanadzie (o 1,5%, do 2 mln ton) i Korei Południowej (o 3%, do 1,4 mln ton). W 2024 r. globalna produkcja wieprzowiny prawdopodobnie nie ulegnie istotnej zmianie, ponieważ jej prognozowany spadek w Chinach i UE zostanie zrównoważony dalszym wzrostem w Brazylii, Wietnamie i Stanach Zjednoczonych⁴.

W Unii Europejskiej wysokie koszty produkcji wieprzowiny, pomimo niższych cen pasz, skutkują spadkiem opłacalności chowu świń. Rozprzestrzenianie się afrykańskiego pomoru świń w wielu krajach, a z drugiej strony zaostrożenie przez Komisję Europejską przepisów

Pogłowie świń w wybranych krajach Unii Europejskiej w czerwcu 2023 r. (w mln szt.)

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych Eurostat.

dotyczących dobrostanu zwierząt i konieczność spełniania kolejnych kosztownych wymogów hodowlanych powodują, że wielu hodowców rezygnuje z produkcji wieprzowiny. Jak wynika z danych Eurostatu, w czerwcu 2023 r. w porównaniu z czerwcem 2022 r. pogłowie świń u największych unijnych producentów żywca wieprzowego (poza Hiszpanią) uległo dalszej redukcji: w Niemczech o 6% (do 20,9 mln szt.), we Francji o 4% (do 12,1 mln szt.), w Danii o 10% (do 11 mln szt.), w Holandii o 3% (do 10,9 mln szt.) i w Polsce o 2% (do 9,4 mln szt.). Jedynie w Hiszpanii, będącej liderem w UE pod względem produkcji wieprzowiny, pogłowie trzody chlewnej wzrosło o 4% (do 33,9 mln szt.)⁵.

W efekcie w okresie styczeń–lipiec 2023 r. wielkość ubojów w UE wyniosła 11,9 mln ton i była o 8% mniejsza niż przed rokiem. Największy spadek produkcji wieprzowiny nastąpił w Danii (o 21%, do 762 tys. ton), Niderlandach (o 15%, do 842 tys. ton), Niemczech (o 9%, do 2390 tys. ton), Polsce (o 6%, do 981 tys. ton), Hiszpanii (o 5%, do 2845 tys. ton) i we Francji (o 5%, do 1200 tys. ton)⁶. Będzie to miało przełożenie na wolumen produkcji żywca wieprzowego w całej Unii Europejskiej, który w 2023 r. (według jesiennej prognozy Komisji Europejskiej) może być o 6,6% mniejszy niż w 2022 r. i wynieść 20,8 mln ton⁷.

W Polsce w czerwcu 2023 r. (według danych GUS) pogłowie świń wyniosło 9436 tys. szt. i było o 1,8% mniejsze niż w czerwcu 2022 r. Zmniejszyła się liczebność tuczników (o 4,8%, do 3949 tys. szt.), trzody chlewnej na chów (o 2,6%, do 601 tys. szt.) i prosiąt (o 0,2%, do 2015 tys. szt.), a wzrosło pogłowie warchlaków (o 1,5%, do 2871 tys. szt.).

Efektom redukcji w krajowym pogłowiu świń jest spadek ubojów trzody chlewnej oraz dostaw żywca do skupu. W okresie styczeń–sierpień 2023 r. (dane GUS) w Polsce uboje przemysłowe świń wyniosły blisko 1,5 mln ton w wadze żywej (1,15 mln ton wbc.⁸) i były o około 5% mniejsze niż w analogicznym okresie 2022 r. Jednocześnie od stycznia do końca września 2023 r. do podmiotów skupujących dostarczono ponad 1,5 mln ton żywca wieprzowego, o 3% mniej niż przed rokiem.

W 2023 r. w Unii Europejskiej wolumen eksportu produktów wieprzowych do krajów trzecich jest mniejszy niż w roku 2022. Jest on konsekwencją spadku podaży żywca wieprzowego na rynku unijnym oraz mniejszego zapotrzebowania na produkty wieprzowe ze strony Chin, przy stabilnym popycie w UE. Ponadto czynnikiem wpływającym ograniczająco na eksport jest wysoki poziom cen wieprzowiny w UE na tle cen światowych⁹. W okresie styczeń–lipiec 2023 r. z UE do kra-

4. Livestock and Poultry: World Markets and Trade, USDA FAS, October 12, 2023.

5. Dane EUROSTAT, data odczytu 11.10.2023 r.

6. Dane EUROSTAT, data odczytu 11.10.2023 r.

7. Short-term Outlook for EU Agricultural Markets in 2023 and 2024, Autumn 2023, Edition No 37.

8. Wbc. – waga bita ciepła.

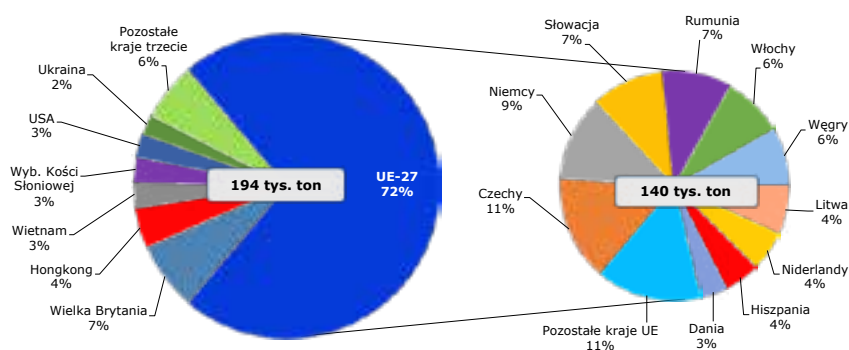
9. https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-10/world-pig-prices_en_1.pdf, data odczytu 20.10.2023 r.

jów trzecich wyeksportowano 2,5 mln ton produktów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 19% mniej niż przed rokiem. Najwięcej wieprzowiny skierowano do Chin, które zakupiły 690 tys. ton, o 12% mniej niż przed rokiem. Znaczącym odbiorcą asortymentu wieprzowego z UE była Wielka Brytania, do której wyeksportowano 518 tys. ton, o 3% więcej niż w analogicznym okresie 2022 r. Produkty wieprzowe z UE wywożono również do Japonii (231 tys. ton), Filipin (173 tys. ton) i Korei Południowej (140 tys. ton). Były to jednak ilości mniejsze niż przed rokiem¹⁰. Komisja Europejska prognozuje, że w wyniku postępującego spowolnienia unijnego eksportu do krajów trzecich w całym 2023 r. jego wolumen może być o 16% mniejszy niż w roku 2022¹¹.

Import asortymentu wieprzowego do UE jest również mniejszy niż przed rokiem. Do UE sprowadzane jest głównie mięso oraz podroby. W okresie styczeń-lipiec 2023 r. kraje Wspólnoty zakupiły łącznie 94 tys. ton produktów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 15% mniej niż przed rokiem. Komisja Europejska prognozuje, że import produktów wieprzowych do UE w całym 2023 r. może być nawet o 20% mniejszy niż w roku 2022.

Mniejsza podaż wieprzowiny na rynku skutkowałą spadkiem wolumenu eksportu tego asortymentu również w Polsce. W okresie styczeń-sierpień 2023 r. eksport żywca, mięsa,

Kierunki eksportu mięsa wieprzowego* z Polski w okresie styczeń-sierpień 2023 r. (w wadze produktu)

* kod CN 0203

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

przetworów i tłuszczów wieprzowych z Polski był o 11% mniejszy niż przed rokiem i wyniósł 386 tys. ton (w ekwiwalencie tusz)¹². Jednocześnie, z uwagi na wyższy poziom cen transakcyjnych, przychody uzyskane ze sprzedaży zagranicznej produktów wieprzowych wzrosły o 11%, do 1,3 mld euro (5,9 mld zł).

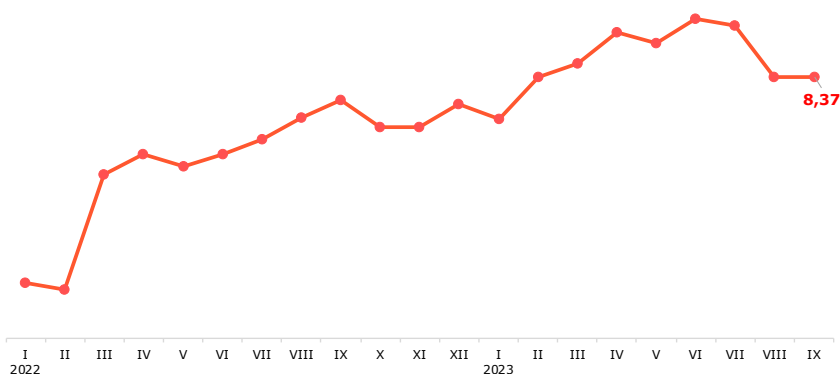
W strukturze asortymentowej eksportu produktów wieprzowych z Polski największe znaczenie miało mięso, które stanowiło ponad połowę wolumenu (52%). W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. za granicę sprzedano 194 tys. ton mięsa wieprzowego (w wadze produktu), o 18% mniej niż przed rokiem. Odbiorcą ponad 70% mięsa wieprzowego była Unia Europejska, głównie Czechy (21 tys. ton, 11%), Niemcy (17 tys. ton, 9%) oraz

Słowacja i Rumunia (po 7%, odpowiednio 14 tys. ton i 13 tys. ton). Wśród krajów nie należących do UE wymienić należy: Wielką Brytanię (14 tys. ton, 7%), Hongkong (8 tys. ton, 4%) oraz Wietnam, Wybrzeże Kości Słoniowej i USA (po 5 tys. ton, po 3%).

Polska od wielu lat jest importermem netto produktów wieprzowych – głównie mięsa i żywca wieprzowego. W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. do kraju przywieziono łącznie 614 tys. ton żywca, mięsa, tłuszczów i przetworów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 13% mniej niż przed rokiem, a wydatki poniesione na zakup tego asortymentu wzrosły o 30%, do 1,8 mld euro (8,5 mld zł). Mięsa wieprzowego zaimportowano 438 tys. ton (w wadze produktu), o 15% mniej niż w tym samym okresie 2022 r. Dostawcami były kraje Unii Europejskiej, m.in.: Dania (105 tys. ton), Belgia (97 tys. ton), Niemcy (89 tys. ton), Hiszpania (55 tys. ton) i Niderlandy (50 tys. ton).

Import żywca wieprzowego do Polski w okresie styczeń-sierpień 2023 r. był o 6% większy niż przed rokiem i wyniósł 4,7 mln szt., w tym 4,2 mln szt. stanowiły prosięta i warchlaki, głównie z Danii (4,1 mln szt. – 97%), a niewielkie ilości – z Łotwy (65 tys. szt.), Niemiec (16 tys. szt.), Węgier (13 tys. szt.) i Niderlandów (12 tys. szt.). W Polsce od marca 2022 r. do czerwca 2023 r. utrzymywał się wzrostowy trend w cenach skupu trzody chlewnej, wywołany zarówno mniejszą podażą żywca wieprzowego

Miesięczne ceny skupu żywca wieprzowego w Polsce (w zł/kg)

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych GUS.

10. <https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-10/trade.pdf>

11. Short-term Outlook for EU Agricultural Markets in 2023 and 2024, Autumn 2023, Edition No 37.

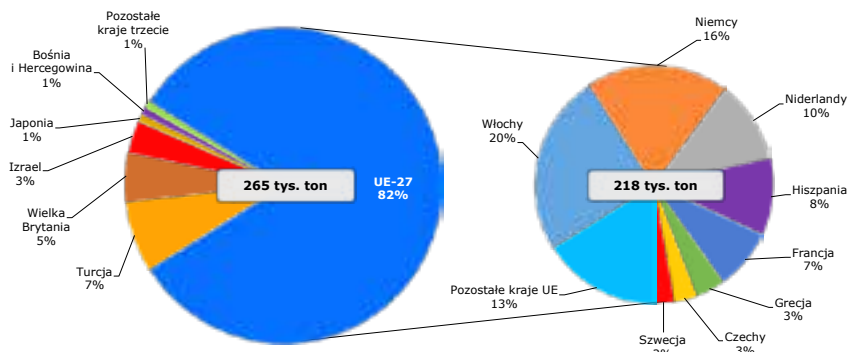
12. Wyniki polskiego handlu zagranicznego asortymentem wieprzowym dotyczą swin gatunków domowych i produktów z tych zwierząt, tj. wybranych towarów z pozycji CN: 0103, 0203, 0209, 0210, 1601 oraz 1602 i zostały obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów. Wyniki te obejmują wymianę z państwami UE i krajami trzecimi. Wolumen przedstawiono w ekwiwalencie tusz.

na rynku krajowym i unijnym, jak i czynnikami inflacyjnymi, związanymi z wysokimi cenami nośników energii, środków produkcji rolnej (w tym pasz) oraz wzrostem kosztów pracy. Od lipca 2023 r. wzrostowa tendencja cen uległa odwróceniu – w lipcu i sierpniu ceny spadały. We wrześniu 2023 r. krajowi dostawcy za trzodę chlewną uzyskiwali przeciętnie 8,37 zł/kg, podobnie jak w sierpniu (8,36 zł/kg), ale o 11% mniej niż w czerwcu br. Jednocześnie żywiec wieprzowy był o 6% droższy niż we wrześniu 2022 r. Prospadkowo na aktualny poziom cen skupu żywca wieprzowego oddziałują niższe, w odniesieniu do 2022 r., ceny drobiu (od maja 2023 r. przeciętne ceny detaliczne mięsa drobiowego są niższe niż w analogicznych miesiącach 2022 r.), co często skłania konsumentów do zastępowania mięsa wieprzowego tańszym mięsem drobiowym.

RYNEK WOŁOWINY

Globalna produkcja wołowiny w 2023 r. według prognozy Departament Rolnictwa Stanów Zjednoczonych (USDA) nie ulegnie istotnej zmianie i podobnie jak w 2022 r. może wynieść 59,3 mln ton. Przewidywany duży spadek produkcji u wiodących producentów, m.in. w USA (o 5%, do 12,3 mln ton) i UE (o 3%, do 6,5 mln ton) zostanie zrekompensowany jej wzrostem m.in. w Brazylii (o 2%, do 10,6 mln ton), Chinach (o 4%, do 7,5 mln ton) i Indiach (o 2%, do 4,4 mln ton). W 2024 r. produkcja wołowiny na świecie może zmniejszyć

Kierunki eksportu mięsa wołowego* z Polski w okresie styczeń-sierpień 2023 r. (w wadze produktu)

* kod CN 0201 i 0202

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

się nieznacznie i prawdopodobnie wyniesie 59,1 mln ton¹³.

W Unii Europejskiej od roku 2017, na skutek m.in. wysokich kosztów produkcji bydła i spadającego spożycia wołowiny, ma miejsce tendencja do redukcji pogłowia. W czerwcu 2023 r. spadek liczebności bydła notowany był w wszystkich czołowych producentach wołowiny, tj.: we Francji (o 2,2%, do 17 mln szt.), w Niemczech (o 0,5%, do 11 mln szt.), Irlandii (o 0,7%, do 7,3 mln szt.), Hiszpanii (o 3,3%, do 6,5 mln szt.), Polsce (o 1,4%, do 6,4 mln szt.) i we Włoszech (o 1,8%, do 6 mln szt.). W konsekwencji mniejsza jest również unijna produkcja żywca wołowego. W okresie styczeń-lipiec 2023 r. uboje żywca wołowego w UE wyniosły

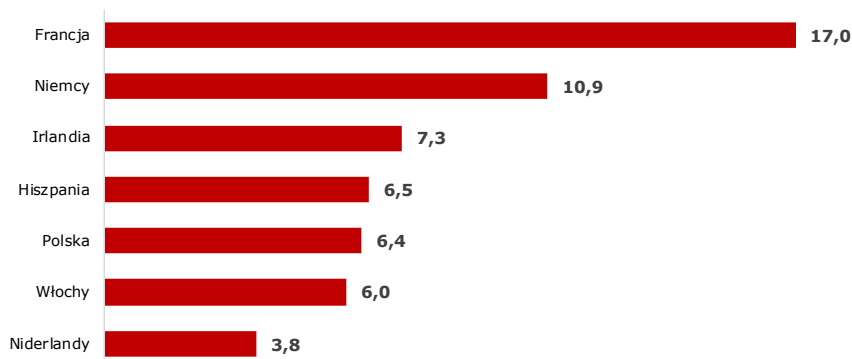
3,6 mln ton, o 5% mniej niż w analogicznym okresie 2022 r. Największe spadki miały miejsce we Włoszech (o 22%, do 338 tys. ton), w Hiszpanii (o 7%, do 398 tys. ton) i Polsce (o 6%, do 299 tys. ton), a wzrost odnotowano w Niemczech (o 1%, do 555 tys. ton). W ocenie Komisji Europejskiej w całym 2023 r. produkcja wołowiny w UE może zmniejszyć się o 3%, do 6,5 mln ton¹⁴.

W Polsce w czerwcu 2023 r., według danych GUS, pogłowiu bydła wyniosło 6354 tys. szt., o 1,4% mniej niż w czerwcu 2022 r. Najbardziej zmniejszyła się liczebność cieląt – o 3,2% (do 1855 tys. szt.) oraz bydła w wieku 2 lat i więcej – o 0,9% (do 2828 tys. szt.), natomiast pogłowiu bydła młodego w wieku 1–2 lat obniżyło się nieznacznie (o 0,2%, do 1670 tys. szt.).

Spadek krajowego pogłowia bydła znalazł odzwierciedlenie m.in. w redukcji wielkości ubojów. W okresie styczeń-sierpień 2023 r. w Polsce uboje przemysłowe bydła (bez cieląt) wyniosły 674 tys. ton w wadze żywej (351 tys. ton wbc.) i były o 6% mniejsze niż przed rokiem.

Od początku 2023 r. eksport asortymentu wołowego z UE do krajów trzecich jest mniejszy r/r, co ma związek z niską popytą wołowiny na rynku Wspólnoty oraz wysokim poziomem cen tego asortymentu w odniesieniu do cen oferowanych na konkurencyjnych rynkach światowych. We wrześniu 2023 r. niższe niż w UE ceny wołowiny (484,57 euro/100

Kraje o największym pogłowiu bydła w UE w czerwcu 2023 r. (w mln szt.)

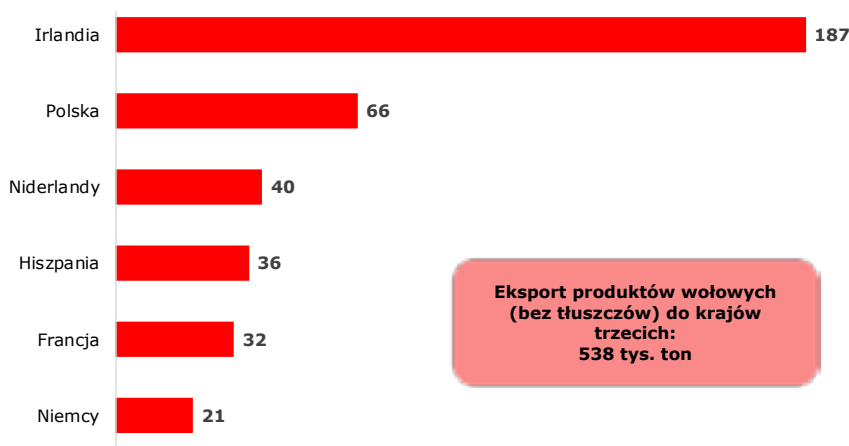

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych Eurostat.

13. Livestock and Poultry: World Markets and Trade, USDA FAS, October 12, 2023.

14. Short-term Outlook for EU Agricultural Markets in 2023 and 2024, Autumn 2023, Edition No 37.

Najwięksi unijni eksporterzy produktów wołowych do krajów trzecich w okresie styczeń-lipiec 2023 r. (w tys. ton)

Eksport produktów wołowych (bez tłuszczów) do krajów trzecich: 538 tys. ton

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych KE, data odczytu 20.10.2023 r.

kg) notowane były m.in. w Brazylii (258,45 euro/100 kg), Urugwaju (279,28 euro/100 kg), Argentynie (442,11 euro/100 kg) i Australii (233,84 euro/100 kg), co miało negatywny wpływ na konkurencyjność unijnego eksportu. W okresie styczeń-lipiec 2023 r. kraje Unii Europejskiej wyeksportowały łącznie 538 tys. ton produktów wołowych (w ekwiwalencie tusz), o 1% mniej niż w analogicznym okresie 2022 r. Najwięcej asortymentu wołowego sprzedano do Wielkiej Brytanii – 206 tys. ton. Do Turcji skierowano 51 tys. ton (głównie żywych zwierząt), do Izraela – 31 tys. ton, do Bośni i Hercegowiny – 24 tys. ton, do Ghany – 20 tys. ton, a do Wybrzeża Kości Słoniowej - 17 tys. ton. Równocześnie import produktów wołowych (bez tłuszczów) do UE w okresie siedmiu miesięcy 2023 r. był o 5% mniejszy niż przed rokiem i wyniósł 210 tys. ton, za co odpowiadał przede wszystkim 26% spadek dostaw z Wielkiej Brytanii. W analizowanym okresie do UE przywieziono m.in. 58 tys. ton wołowiny z Wielkiej Brytanii, 57 tys. ton z Brazylii, 38 tys. ton z Argentyny i 27 tys. ton z Urugwaju¹⁵. Polska jest drugim, po Irlandii, unijnym eksporterem produktów wołowych do krajów trzecich. Jednocześnie wołowina z Polski znajduje nabywców w wielu krajach UE. Około 80% wolumenu asortymentu wo-

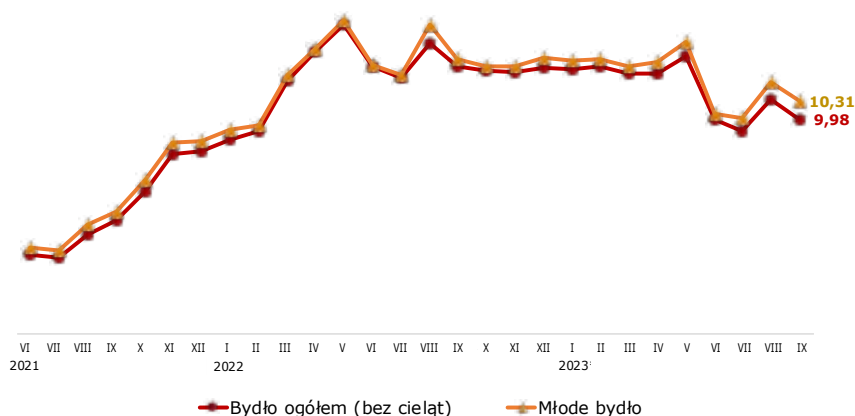
łowego wywożonego z Polski kierowane jest na rynek unijny. W 2023 r. sprzyja temu mniejsza podaż żywca wołowego w krajach będących znaczącymi producentami i konsumentami tego gatunku mięsa, m.in. we Francji, w Hiszpanii i we Włoszech. W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. z Polski wywieziono 340 tys. ton produktów wołowych i cielęcych (w ekwiwalencie tusz)¹⁶, o 8% więcej niż przed rokiem. Przychody z eksportu tego asortymentu wzrosły o 6%, do 1,7 mld euro (7,6 mld zł). W wywożo-

nym asortymencie wołowym dominowało mięso (89% udziału). Za granicę sprzedano 265 tys. ton mięsa wołowego (w wadze produktu), o 10% więcej niż przed rokiem. Odbiorcami były głównie kraje UE-27 (82% udziału w wolumenie), m.in.: Włochy (20%, 54 tys. ton), Niemcy (16%, 42 tys. ton), Niderlandy (10%, 25 tys. ton), Hiszpania (8%, 22 tys. ton) i Francja (7%, 18 tys. ton), a spoza UE – Turcja (7%, 19 tys. ton), Wielka Brytania (5%, 13 tys. ton) i Izrael (3%, 9 tys. ton).

W 2023 r. Polska uzyskała możliwość eksportu wołowiny do części krajów azjatyckich, m.in. do: Chin, Tajlandii, Turcji i Wietnamu¹⁷. Kraje te stanowią potencjał dla rozwoju eksportu produktów wołowych z Polski ze względu na szybki rozwój gospodarczy, dużą liczbę ludności i rosnące spożycie mięsa. Coraz większa dywersyfikacja sprzedaży na rynki pozaunijne jest dla polskich przedsiębiorców gwarancją stabilności eksportu wołowiny i impulsem do rozwoju hodowli bydła mięsnego.

Na rynku krajowym od połowy 2023 r. energii skupu żywca wołowego, pomimo mniejszej podaży z produkcji, kształtowały się na poziomie niższym niż analogicznych miesiącach 2022 r. Było to prawdopodobnie związane ze spadkiem siły nabywczej konsumentów i w konsekwencji tendencją do zastępowania wołowiny tańszymi gatunkami mięs. We wrześniu 2023 r. bydło ogółem (bez cieląt) skupowano przeciętnie

Miesięczne ceny skupu żywca wołowego w Polsce (w zł/kg)

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych GUS.

15. Eksport i import – dane KE: Beef & Veal Market Situation, 19 October 2023.

16. Wyniki polskiego handlu zagranicznego asortymentem wołowym i cielęcym dotyczą bydła gatunków domowych i produktów z tych zwierząt, tj. wybranych towarów z pozycji CN: 0102, 0201, 0202 oraz 1602 oraz 0210 i zostały obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów. Wyniki te obejmują wymianę z państwami UE i krajami trzecimi. Wolumen przedstawiono w ekwiwalencie tusz.

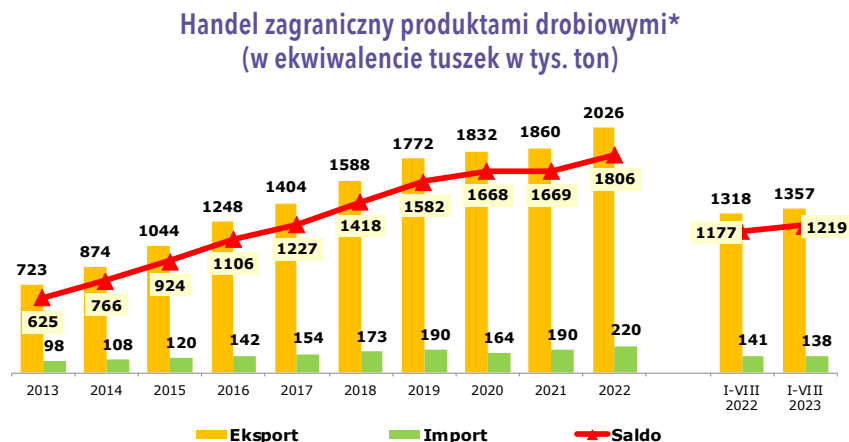
17. <https://www.wetgiw.gov.pl/main/aktualnosci>, z dnia: 19.06.2023, 18.08.2023 i 01.09.2023.

po 9,98 zł/kg, o 2,5% taniej niż w poprzednim miesiącu oraz o 9% taniej niż przed rokiem. Cena skupu młodego bydła wyniosła 10,31 zł/kg i była o 3% niższa niż w sierpniu 2023 r. oraz o 7% niższa w stosunku do września roku ubiegłego. W pierwszej połowie października 2023 r. ceny żywca wołowego rosły. Według danych Zintegrowanego Systemu Rolniczej Informacji Rynkowej MRiRW w dniach 9–15 października 2023 r. zakłady mięsne płaciły dostawcom przeciętnie 10,01 zł/kg, o 2% więcej niż przed miesiącem, ale o 8% mniej niż w analogicznym tygodniu 2022 r.

RYNEK DROBIU

Szacuje się, że w 2023 r. światowa produkcja mięsa kurzego odnotuje dalszy umiarkowany wzrost, co będzie spowodowane nadal rosnącym globalnym popytem na konkurencyjne cenowo mięso drobiowe. Według prognozy USDA z października 2023 r. globalna produkcja mięsa kurzego w całym 2023 r. zwiększy się o 0,4%, do 102,3 mln ton. Równocześnie konsumpcja wzrośnie prawdopodobnie o 0,6% i osiągnie 99,9 mln ton. Wśród czołowych światowych producentów w największym stopniu wzrośnie produkcja drobiarska w Brazylii (o 3%). W USA przewidywany jest tylko niewielki wzrost (o 0,6%) podczas gdy w Chinach nie ulegnie ona zmianie¹⁸. Czynnikiem ryzyka dla rynku globalnego będzie znaczne prawdopodobieństwo występowania ognisk grypy ptaków, szczególnie w tych częściach globu, w których skoncentrowana jest produkcja, co może destabilizować sytuację podaży-popytu w niektórych regionach świata.

Na rynku Unii Europejskiej w całym 2023 r. po dwóch latach spadków, prognozowany jest znaczący wzrost produkcji drobiarskiej. Zwiększenie produkcji jest spowodowane spadkiem kosztów produkcji, rosnącą opłacalnością oraz dużym wzrostem popytu na mięso drobiowe, które pozostaje dla konsumentów jednym z najtańszych źródeł białka zwierzęcego. Według danych Komisji Europejskiej na rynku unijnym produkcja drobiu w całym 2023 r.

* Handel zagraniczny żywcem, mięsem, podrobami i przetworami drobiowymi w ekwiwalencie tuszek.

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów, za rok 2023 dane wstępne.

zwiększy się w stosunku do roku 2022 o 3,3%, do blisko 13,5 mln ton, przy jednoczesnym 5% wzroście konsumpcji wewnętrznej, do 12,5 mln ton¹⁹.

Na rynku krajowym w okresie pierwszych dziewięciu miesięcy 2023 r. odnotowano dynamiczny wzrost produkcji mięsa drobiowego. Intensyfikacja produkcji drobiarskiej w Polsce była spowodowana przede wszystkim obniżką cen pasz, które mają największy wpływ na rentowność produkcji. Równocześnie czynnikami, które zachęcały producentów do jej zwiększania były: popyt eksportowy, wysoka konsumpcja wewnętrzna oraz konkurencyjność cenowa drobiu względem mięsa wieprzowego. Według GUS w okresie od stycznia do września 2023 r. produkcja mięsa drobiowego w Polsce (w przedsiębiorstwach przemysłu mięsnego zatrudniających 50 i więcej pracowników) osiągnęła ponad 2,4 mln ton i była o blisko 7% większa niż przed rokiem²⁰.

W 2023 r. ogniska grypy ptaków zlokalizowane na terenie Unii Europejskiej skutkowały zamknięciem dla unijnego eksportu części pozaunijnych rynków zbytu, co spowodowało ograniczenie możliwości prowadzenia handlu szczególnie z częścią krajów afrykańskich i azjatyckich. W rezultacie, w okresie pierwszych sześciu miesięcy 2023 r., kraje UE wyeksportowały na rynki krajów trzecich, podobnie jak przed rokiem, prawie

1 mln ton mięsa drobiowego (w ekwiwalencie tuszek). Głównymi kierunkami wywozu tego asortymentu były: Wielka Brytania (389 tys. ton), Ghana (69 tys. ton), Demokratyczna Republika Konga (45 tys. ton), Ukraina (44 tys. ton), Benin (37 tys. ton) i Arabia Saudyjska (30 tys. ton). Jednocześnie Unia Europejska zaimportowała 466 tys. ton mięsa drobiowego, o 12% więcej r/r. Drób na teren UE sprowadzany był przede wszystkim z: Brazylii (130 tys. ton), Ukrainy (97 tys. ton), Tajlandii (70 tys. ton) i Wielkiej Brytanii (46 tys. ton)²¹.

Utrzymujący się popyt na mięso drobiowe zarówno w Unii Europejskiej, jak i na rynkach pozaunijnych oraz konkurencyjność cenowa krajowej oferty asortymentowej, szczególnie na rynku unijnym, były czynnikami, które stymulowały rozwój polskiego eksportu drobiu w okresie ośmiu miesięcy 2023 r. W okresie od stycznia do sierpnia 2023 r. z kraju wywieziono około 1,4 mln ton drobiu (w ekwiwalencie tuszek), o około 3% więcej niż przed rokiem. Podobnie jak w ostatnich latach około ¾ asortymentu drobiowego (0,9 mln ton; wzrost o 3,8% r/r) sprzedano na rynku UE. Równocześnie o 1,1%, do 0,4 mln ton wzrósł eksport drobiu na rynki pozaunijne. Wolniejsze tempo wzrostu sprzedaży produktów drobiowych na rynki pozaunijne związane było z restrykcjami importowymi wprowadzanymi przez niektóre kraje trzecie w związku z okre-

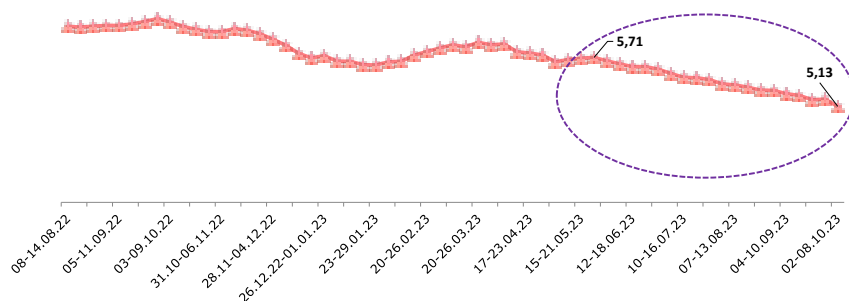
18. Livestock and Poultry: World Markets and Trade, USDA FAS, October 12, 2023.

19. Short-term Outlook for EU Agricultural Markets in 2023 and 2024, Autumn 2023, Edition No 37.

20. Biuletyn Statystyczny nr 9/2023, GUS.

21. Źródło: European Commission (DG ESTAT, DG AGRI), MSs notifications (Regulation (EC) 2017/1185 and Regulation (EC) 617/2008), GTA – 11.10.2023 r.

Średnie ceny zakupu kurcząt brojlerów w Polsce w zł/kg (według ZSRiR MRiRW)

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie danych ZSRiR MRiRW.

sowym występowaniem w Polsce wirusa grypy ptaków.

W strukturze asortymentowej krajowego eksportu produktów drobiowych dominowało mięso, którego sprzedaż zagraniczna wzrosła o 4% do około 1,1 mln ton. Głównymi kierunkami eksportu mięsa drobiowego w pierwszej połowie 2023 r. były kraje UE (0,7 mln ton) – przede wszystkim Niemcy (186 tys. ton), Niemcy (121 tys. ton) i Francja (104 tys. ton). Poza Unię Europejską mięso drobiowe eksportowano głównie do Wielkiej Brytanii (109 tys. ton), Demokratycznej Republiki Konga (38 tys. ton), Ghany (30 tys. ton) i do Ukrainy (27 tys. ton).

Z uwagi na dużą podaż drobiu z produkcji krajowej na niższym poziomie kształtował się import drobiu do Polski. W okresie od stycznia do sierpnia 2023 r. do kraju sprowadzono 138 tys. ton produktów drobiowych, o około 4% mniej niż przed rokiem.

Na krajowym rynku drobiu w okresie od początku czerwca do początku października br. miała miejsce umiarkowana spadkowa tendencja cen skupu kurcząt brojlerów. Według tygodniowych notowań ZSRiR MRiRW w dniach 2-8 października 2023 r. średnia krajowa cena skupu kurcząt brojlerów wyniosła 5,13 zł/kg i była o 10% niższa niż pod koniec maja br. oraz o 16% niższa niż przed rokiem. Obniżka cen skupu kurcząt brojlerów na rynku krajowym była związana z dużą podażą drobiu na rynku Unii Europejskiej (w tym w Polsce) pochodzącego z odbudowującej się produkcji unijnej, jak i ze wzmożonego importu drobiu

brazylijskiego i ukraińskiego przez część krajów UE. Umiarkowany charakter notowanej w ostatnich miesiącach tendencji spadkowej wynikał z utrzymującego się dużego popytu na ten gatunek mięsa w obliczu jego konkurencyjności cenowej w stosunku do pozostałych źródeł białka zwierzęcego.

RYNEK MLEKA I PRODUKTÓW MLECZNYCH

W pierwszej połowie 2023 r., pomimo niewielkiego obniżenia produkcji surowca w niektórych regionach świata, utrzymał się umiarkowany, wzrostowy trend w globalnej produkcji mleka, co determinowane było przede wszystkim jej dalszym rozwojem na kontynencie azjatyckim oraz w Ameryce Północnej i Środkowej. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) przewiduje, że w całym 2023 r. światowa produkcja mleka osiągnie poziom 944 mln ton, o 0,9% wyższy niż w roku 2022²².

Rozwój produkcji przewidywany jest również w Unii Europejskiej, która należy do najważniejszych światowych producentów i eksporterów mleka oraz produktów mlecznych. Według prognozy Komisji Europejskiej w 2023 r. unijna produkcja surowca prawdopodobnie wyniesie 154,2 mln ton, o 0,3% więcej niż w roku 2022. Prognozowana w 2023 r. redukcja pogłowia krów w UE-27 (o 1% w relacji r/r, do 19,7 mln szt.) zostanie prawdopodobnie zrekompensowana dalszym niewielkim

wzrostem wydajności mlecznej (o 1%, do 7710 kg/szt.). W efekcie dostawy mleka do skupu na rynku unijnym w 2023 r. mogą zwiększyć się o 0,3%, do 145,3 mln ton²³.

Polska, po Niemczech i Francji, zajmuje trzecie miejsce wśród krajów UE pod względem liczebności stada krów mlecznych z 10% udziałem w unijnym pogłowie krów mlecznych.

Podobnie jak na rynku UE w Polsce w 2023 r. spadło pogłowie krów mlecznych przy jednoczesnym dalszym wzroście wydajności. W czerwcu 2023 r., według danych GUS krajowe pogłowie krów mlecznych wyniosło 2 027 tys. szt. i było o około 45 tys. szt. (o 2,2%) mniejsze niż rok wcześniej. Sytuacja notowanego spadku pogłowia krów mlecznych przy rosnącej wydajności mlecznej ma przełożenie na zwiększenie podaży mleka do skupu na rynku krajowym.

W Polsce od początku 2023 r. podaż mleka surowego do skupu utrzymuje się na poziomie wyższym niż przed rokiem. Według danych GUS we wrześniu 2023 r. do podmiotów skupujących krajowi producenci dostarczyli ponad 1 mld l surowca, o 1,5% więcej niż we wrześniu 2022 r. łącznie w okresie styczeń-wrzesień 2023 r. krajowy skup mleka surowego ukształtował się na poziomie blisko 9,6 mld l i był o 2% większy niż w analogicznym okresie przed rokiem.

W 2023 r. wzrost dostaw mleka do przemysłu mleczarskiego wpływał stymulująco na zwiększenie krajowej produkcji masła, OMP i serów. W okresie styczeń-wrzesień 2023 r. produkcja masła w Polsce ukształtowała się na poziomie 198 tys. ton, o 7% wyższym niż w porównywalnym okresie rok wcześniej. W tym czasie na rynku serów podpuszczkowych dojrzewających produkcja zwiększyła się o 8,5% i osiągnęła 288 tys. ton²⁴. Równocześnie niewielki wzrost (o 1%, do 385 tys. ton) odnotowano w segmencie serów niedojrzewających i twarogowych. W okresie styczeń-wrzesień 2023 r. produkcja OMP wyniosła 145,2 tys. ton i była o 3,5% wyższa r/r.

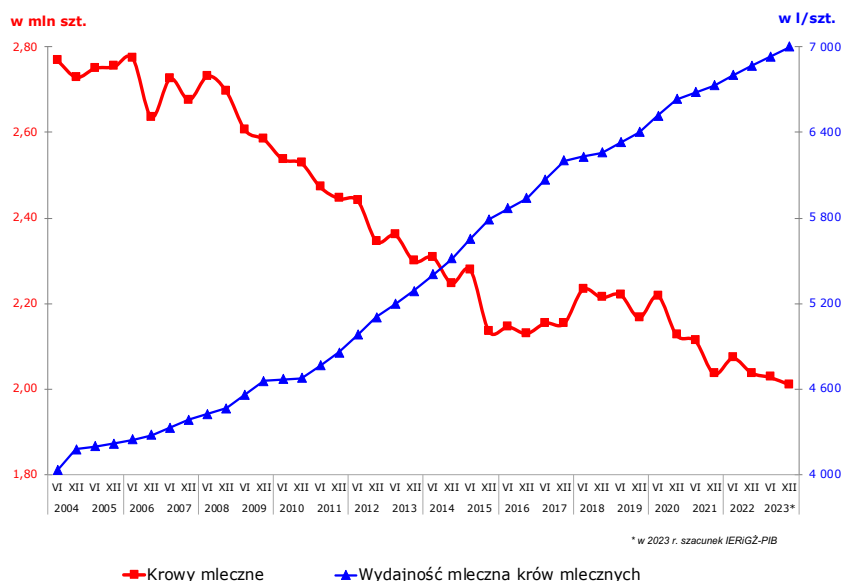
W okresie pierwszych ośmiu miesięcy 2023 r. wartość wywozu produktów mlecznych z kraju wyniosła blisko 2,4 mld euro (10,8 mld zł) i była o 6,6% niższa niż w tym samym okresie

22. FAO – Food Outlook Biannual report on global food markets June 2023 – Milk and milk products.

23. https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets/outlook/short-term_en, data odczytu: czerwiec 2023 r.

24. Dane GUS – produkcja artykułów mleczarskich w przedsiębiorstwach, w których liczba pracujących wynosi 50 osób i więcej.

Pogłowienie i wydajność krów mlecznych w Polsce w latach 2004–2023

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie danych GUS, IERiGŻ-PIB.

2022 r. Jednocześnie na import tego asortymentu wydatkowano prawie 1,1 mld euro (5 mld zł), o 4,8% mniej niż w analogicznym okresie przed rokiem. Dodatkowo saldo obrotów handlowych artykułami mleczarskimi od stycznia do sierpnia 2023 r. ukształtowało się na poziomie 1,3 mld euro (5,8 mld zł), o 9% niższym niż przed rokiem.

W pierwszych ośmiu miesiącach 2023 r. udział krajów unijnych w polskim eksporcie produktów mlecznych stanowił 67%. Przychody uzyskane z eksportu wyniosły 1,6 mld euro i były o 13,5% mniejsze niż w analogicznym okresie 2022 r. Głównymi odbiorcami produktów mlecznych na rynku unijnym były: Niemcy (18% wartości – 423 mln euro), Czechy (6,5% – 152 mln euro), Włochy (ponad 5% – 124 mln euro) oraz Niderlandy (blisko 5% – 108 mln euro).

Udział krajów pozaunijnych w wywozie produktów mlecznych z Polski od stycznia do sierpnia 2023 r. stanowił 33%. Przychody uzyskane z eksportu wyniosły około 0,8 mld euro i były o 11,5% większe niż w analogicznym okresie 2022 r. Największy udział w polskim eksporcie spośród krajów pozaunijnych miały: Algieria (5% wartości wywozu – 122 mln euro), Wielka Brytania (5% – 117 mln

euro), Ukraina (3% – 74 mln euro), Chiny (blisko 3% – 63 mln euro), a także Arabia Saudyjska (2% – 45 mln euro)²⁵.

W grudniu 2022 r. średnia cena skupu mleka w Polsce osiągnęła rekordowy poziom 2,75 zł/l, o 50% wyższy niż rok wcześniej. Na początku 2023 r. tendencja wzrostowa została zahamowana. W kolejnych miesiącach ceny skupu mleka w Polsce ulegały znacznemu obniżeniu. Wzrost dostaw mleka do przemysłu był czynnikiem wspierającym spadek cen surowca.

Według danych GUS we wrześniu 2023 r. krajowi dostawcy za surowiec przeciętnie uzyskiwali 1,88 zł/l, o 1% więcej niż w poprzednim miesiącu oraz o 24,5% mniej niż we wrześniu 2022 r. Spadkowa tendencja cen skupu mleka surowego na rynku krajowym stanowiła odzwierciedlenie tendencji na rynku międzynarodowym. Globalny rynek mleka od początku 2023 r. charakteryzował się rosnącą produkcją u największych eksporterów produktów mlecznych, spowodowaną opłacalnością produkcji surowca przy jednoczesnej redukcji światowego popytu (również ze strony Chin), m.in. z uwagi na malejącą globalną siłę nabywczą konsumentów.

Międzynarodowy rynek mleka znajduje się w spadkowej fazie cyklu koniunkturalnego, co

ma odzwierciedlenie w tendencji do obniżek globalnych cen mleka i produktów mlecznych. Według danych Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa we wrześniu 2023 r. odnotowano ponowne obniżenie wartości indeksu cen produktów mlecznych FAO. We wrześniu 2023 r. wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 108,6 pkt, o 2,6 pp. niższym niż w sierpniu 2023 r. oraz o 34,1 pp. niższym niż przed rokiem.

Kierunki zmian cen na rynku międzynarodowym mają znaczny wpływ na sytuację cenową na rynku krajowym²⁶. W okresie ośmiu miesięcy 2023 r. kontynuowana była w Polsce, zapoczątkowana w listopadzie 2022 r., spadkowa tendencja cen masła. W sierpniu 2023 r. za masło w blokach producenci uzyskiwali 23,70 zł/kg, o 31% mniej niż październiku 2022 r. oraz o 29% mniej niż rok wcześniej.

We wrześniu 2023 r. według danych ZSRIR MRiRW przeciętna cena masła w blokach wyniosła 20,77 zł/kg i była o 6% wyższa niż w sierpniu 2023 r., ale o 36% niższa niż we wrześniu 2022 r.

W Polsce do sierpnia 2023 r. kontynuowany był również spadek cen OMP, co było spowodowane przede wszystkim ograniczonym popytem na proszek mleczny na rynku międzynarodowym. Według danych GUS w sierpniu 2023 r. producenci za OMP uzyskiwali 11,07 zł/kg. Cena tego asortymentu była zbliżona do notowanej przed miesiącem, ale o 40% niższa niż w sierpniu 2022 r. – w miesiącu, który zapoczątkował długookresową tendencję spadkową.

We wrześniu 2023 r. według ZSRIR MRiRW nastąpiło wyhamowanie spadkowej tendencji cen OMP w Polsce. W zakładach mleczarskich objętych monitoringiem średnia cena OMP we wrześniu 2023 r. wyniosła 11,22 zł/kg i była o 2% wyższa niż miesiąc wcześniej, ale nadal dużo niższa (o 38%) niż przed rokiem.

Materiał opracował zespół Biura Analiz i Strategii KOWR²⁷:
 Marzena Trajer, Ewa Bochińska,
 Martyn Mieczkowski, Bartłomiej Strączak,
 Maria Włodarczyk.

25. Wyniki polskiego handlu zagranicznego produktami mlecznymi dotyczą artykułów o kodach CN 0401-0406, 2105 oraz wybranych produktów z pozycji CN 3501 i zostały obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

26. Ceny produktów mlecznych w sierpniu 2023 r. – wg danych GUS, we wrześniu 2023 r. – ceny obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie tygodniowych danych ZSRIR MRiRW.

27. Analiza została opracowana na podstawie aktualnej wiedzy. Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa nie ponosi odpowiedzialności za decyzje ekonomiczne podjęte na jej podstawie.

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa
ul. Karolkowa 30, 01-207 Warszawa

Telefoniczny Punkt Informacyjny 22 376-76-76
Czynny od poniedziałku do piątku w godz. 8.00-16.00

Centrala:

Biuro Dyrektora Generalnego	22 376-78-55
Biuro Administracyjne	22 376-74-10
Biuro Analiz i Strategii	22 376-72-29
Biuro Audytu Wewnętrznego	22 376-79-05
Biuro Finansowo-Księgowe	22 376-74-32
Biuro Kontroli Wewnętrznej	22 376-72-51
Biuro Prawne i Zamówień Publicznych	22 376-73-61
Biuro Teleinformatyki	22 376-70-24
Biuro Zarządzania Kapitałem Ludzkim	22 376-77-44
Departament Gospodarowania Zasobem	22 376-76-23
Departament Innowacji	22 376-71-30
Departament Interwencji Rynkowych	22 376-71-09
Departament Kształtowania Ustroju Rolnego	22 376-79-67
Departament Nadzoru nad Spółkami	22 376-77-76
Departament Rozwoju Rynku	22 376-70-50
Departament Wsparcia Eksportu	22 376-72-26
Departament Wspierania Konsumpcji	22 376-79-79

Oddziały Terenowe KOWR

OT Białystok

ul. Kombatantów 4
15-102 Białystok
85 664-31-50

OT Koszalin

ul. Partyzantów 15a
75-411 Koszalin
94 347-31-00

OT Opole

ul. 1 Maja 6
45-068 Opole
77 400-09-39

OT Warszawa

pl. Bankowy 2
00-095 Warszawa
22 635-10-00

OT Bydgoszcz

ul. Hetmańska 38
85-039 Bydgoszcz
52 525-08-01

OT Kraków

ul. Zbożowa 4
30-002 Kraków
12 314-99-00

OT Poznań

ul. Fredry 12
61-701 Poznań
61 856-06-01

OT Wrocław

ul. Mińska 60
54-610 Wrocław
71 356-39-19

OT Częstochowa

ul. Jana III Sobieskiego 7
42-200 Częstochowa
34 378-20-36

OT Lublin

ul. Chodźki 10A
20-093 Lublin
81 532-21-12

OT Pruszcz Gdański

ul. Powstańców Warszawy 28
83-000 Pruszcz Gdański
58 300-48-41

OT Gorzów Wlkp.

ul. Myśluborska 32
66-400 Gorzów Wlkp.
95 714-61-00

OT Łódź

ul. Północna 27/29
91-420 Łódź
42 636-53-26

OT Rzeszów

ul. Asnyka 7
35-001 Rzeszów
17 853-78-00

OT Kielce

ul. Piaskowa 18
25-323 Kielce
41 343-31-90

OT Olsztyn

ul. Głowackiego 6
10-448 Olsztyn
89 524-88-01

OT Szczecin

ul. Bronowicka 41
71-012 Szczecin
91 814-42-00

www.gov.pl/web/kowr